

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

PŘÍČINY NÁRŮSTU KRIMINALITY

PO ROCE 1989

Autor práce: Jiřina Průšová

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Prezenční

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce JUDr. Romanu Svatošovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Poděkování také patří Mgr. Jiřímu Matznerovi, tiskovému mluvčí Krajského ředitelství policie JČK a JUDr. Luďku Kučerovi.

OBSAH

ÚVOD	6
1. Kriminalita před rokem 1989	8
2. Kriminalita po roce 1989	12
3. Příčiny nárůstu kriminality	13
3.1. Amnestie.....	13
3.2. Viktimizace	15
3.3. Korupce	17
3.4. Trestná činnost proti měně	20
3.5. Terorismus.....	21
3.5.1. Ultrapravicový terorismus.....	21
3.5.2. Ultralevicový terorismus	22
3.5.3. Etnický a teritoriální terorismus	22
3.5.4. Náboženský terorismus	23
3.6. Extrémismus.....	23
3.6.1. Rasismus.....	24
3.6.2. Xenofobie	24
3.7. Organizovaný zločin	25
4. Důvody vzniku příčin trestné činnosti	27
5. Prevence nárůstu kriminality	33
5.1. Vymezení pojmů	33
5.2. Prevence 1989	34
5.3. Způsob provádění prevence	36
6. Strategie prevence kriminality na léta 2008 - 2011	38
6.1. Podrobný popis východisek strategie	39
6.2. Specifické cíle Strategie prevence kriminality na léta 2008 - 2011	48
6.3. Principy Strategie prevence kriminality na léta 2008 – 2011	49

ZÁVĚR.....	50
PŘEHLED POUŽITÍ LITERATURY.....	51
PŘÍLOHY	53
ABSTRAKT.....	60
ABSTRACT	61

ÚVOD

Od samého počátku vzniku a vývoje lidské společnosti se souběžně vyvíjí i nežádoucí činy jednotlivců, které jsou označeny jako trestná činnost. A tak souběžně s vývojem lidské společnosti postupoval i vývoj trestné činnosti. Primitivní jednání vedoucí k páčání trestných činů se souběžně s vývojem společnosti neustále přeměňují na stále kvalitativně vyšší stupeň a většinová část společnosti, živící se poctivým způsobem, je stále více ohrožována na majetku i životě trestnou činností jednotlivců, kteří se začínají sdružovat do zločinných spolků. Vzniklé státní útvary vytváří ozbrojené složky, které mají za povinnost vést boj proti zločinnosti. Tak se postupně vyvíjejí policejní útvary a jsou vytvořeny soubory zákonů, ve kterých jsou popsána jednání, která jsou označena jako zločinná a pro tato jednání jsou stanoveny tresty. Policie si vytvořila pro boj se zločinci formy a metody práce, které jsou neustále rozšiřovány o vědecká poznání.

Trestná činnost ve společnosti je zejména dána vnitřními podmínkami, které ve společnosti panují a schopností adekvátně reagovat na nárůst trestné činnosti orgány, jež mají trestnou činnost eliminovat, kodifikací práva a soudní mocí schopnou ukládat za spáchané a samozřejmě po řádně proběhlém řízení prokázané trestné činy, odpovídající tresty v co nejkratších lhůtách. Skutečností je, že zločinné prostředí dokáže využít mezer v kodifikaci práva ve svůj prospěch a ne vždy dokáže moc zákonodárná na takovou situaci včas reagovat. Lze tedy konstatovat, že zločinné jednání je společenský jev provázející každý vývojový stupeň společnosti a jako takový si zaslouží, aby byl podrobován důslednému studiu vzniku zločinnosti z hlediska poznání příčin vědeckou disciplinou – kriminologií.

V průběhu dosavadního vývoje kriminologické vědy se můžeme setkat s nepřeborným množstvím úspěšných či méně zdařilých pokusů o vysvětlení podstaty a souvislostí zločinu a nalézání cest k jeho omezování. Jejich počet jde do stovek. Kriminologie je polem bohatým na teoretickou představivost. Je přirozené, že jde o sled myšlenkových proudů, který nikdy nekončí. Nesmírná různorodost existujících teorií kriminogeneze by na první pohled mohla být chápána jako výraz nezralosti kriminologické nauky, její neschopnosti vytvořit jednoduché, univerzálně platné paradigma. Spíše však jde o důsledek komplexnosti a heterogenosti dané problematiky a o důkaz dynamičnosti rozvoje této vědy.

Je tedy zřejmé, že příčiny vedoucí ke kriminalitě jsou velmi široké a vývoj kriminality je v některých směrech dán i zvláštností specifických podmínek v daném místě a čase, kde se vyvíjí a společnost na nové způsoby páchaní kriminality není mnohdy vůbec připravena.

1. Kriminalita před rokem 1989

Vývoj kriminality před rokem 1989 probíhal za jiných podmínek, v jiné společenské formaci. Trestnou činností, zejména v hospodářské oblasti, podmiňovaly jiné příčiny, organizování trestné činnosti bylo „omezeno“ na jednotlivce nebo malé skupiny osob a vzhledem k uzavřeným hranicím byla infiltrace cizojazyčných gangů do domácího prostředí páchajícího trestnou činností prakticky nulová. Kontrola občanů byla vysoce organizovaná, například kdokoliv, kdo neměl v občanském průkazu záznam o pracovním poměru po delší dobu, dopouštěl se přečinu proti pracovní kázní a byl pod dozorem bezpečnostních orgánů.

Jako jeden z možných obrazů vývoje kriminality před rokem 1989 této práce je zpráva tehdejšího generálního prokurátora z 30. června 1966 prof. Dr. Bartuškou, přednesená v Národním shromáždění. Ve zprávě je mimo jiné konstatováno, že byly vytvořeny příznivější podmínky pro omezování příčin, které v období kapitalismu vedly k páchání trestné činnosti. Proto se po roce 1945 u nás kriminalita snížila postupně až na polovinu předválečného stavu. V letech 1956 - 60 se projevovala opět výrazně sestupná tendence. Vezmeme-li počet stíhaných osob v roce 1956 za 100 %, pak činil v roce 1957 - 82,5 %, v roce 1958 - 74,6 %, v roce 1959 - 59,7 % a v roce 1960 - 48,4 %.¹

Po roce 1960 nebyl již vývoj trestné činnosti zcela rovnoměrný a sestupný. Tak v roce 1961 vzrostl počet stíhaných osob ve srovnání s r. 1956 na 58,2 %, v roce 1962 pak znovu poklesl, přibližně o stejný počet osob, o který rok předtím stoupl. V následujících letech počet stíhaných osob opět stoupal, až v roce 1965 o něco přesáhl úroveň roku 1959. Obdobný vývoj se projevoval i u trestné činnosti, třeba v rozdílných časových mezích, v ozbrojených silách.

Pro další srovnání je jistě zajímavá skutečnost, že ve zprávě je konstatováno, že nelze opominout ani některé další příčiny, jako jsou pokles státní a pracovní kázně, oslabení autority státních orgánů, prosazování úzce osobních zájmů před zájmy společnosti, oslabení výchovné činnosti, což souvisí jednak se vzrůstem některých forem trestné činnosti, jednak s pomalejším nebo nedůsledným odstraňováním příčin kriminality a podmínek, které jí umožňují. Ve zprávě je tak skrytě uváděno selhání

¹ <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/011schuz/s011022.htm>

nejen státní správy jako takové na daném úseku, ale i oslabení vlivu státních orgánů a tehdejší ideologie jako takové, když se dále ve zprávě konstatuje, že vývoj v posledních letech byl ovlivněn především vzestupem trestných činů krádeže, ublížení na zdraví z nedbalosti, zejména při dopravních nehodách, úmyslného ublížení na zdraví a opilství. K méně výraznému vzestupu došlo i u trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, útoků na veřejné činitele, příživnictví a znásilnění.²

Ze stenoprotokolu digitální knihovny FS ČSSR z 8. společné schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů ze čtvrtka 28. června 1973 je zřejmé, že kriminalita byla před rokem 1989 nadále pro režim tak závažná, že se jí zabýval i vrcholový orgán tehdejšího režimu, čemuž svědčí níže uvedený výpis, ve kterém se konstatuje:

Vysoká úroveň hospodářské kriminality má bezesporu také své příčiny v objektivních skutečnostech jako je rozvinutá průmyslová základna s vysokou koncentrací výrobních prostředků, což vyžaduje kvalitativně objektivně vyšší nároky na jejich ochranu.

Dynamika rozvoje ekonomické základny v některých krajích a místech republiky, velká kapacita stavební výroby apod., to vše je mimo jiné spojeno i s vyšším pohybem pracujících, soustředováním velkého množství nejružnějších materiálů na jednom místě, s větší náročností na organizaci práce, operativní řízení, kontrolu apod.

Vedle těchto objektivních skutečností však výši hospodářské kriminality a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví ovlivňuje především řada subjektivních faktorů jako jsou nedostatky v politické a organizátorské práci státních a hospodářských orgánů, v činnosti společenských organizací, různé nešvary a nedbalosti, a z jiného hlediska i efektivnost vyhledávání a postihu těchto negativních jevů. Pohled na stav hospodářské kriminality charakterizuje, že hospodářské orgány v oblasti stavebnictví, obchodu, místního hospodářství, zemědělství a hutí musí postupovat proti hospodářské kriminalitě ještě rozhodněji a důsledněji.

Shromážděné poznatky z těchto a dalších úseků našeho národního a společenského života dostatečně ukazují na existenci nepříznivých jevů a tendencí,

² <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/011schuz/s011022.htm>

v nichž bychom měli spatřovat podnět ještě k promyšlenějšímu a koordinovanému postupu všech státních orgánů a organizací, celé společnosti.³

Pokud pak jde o soudy, vedeme je k tomu, aby důsledným a podle konkrétního případu i důrazným postihem hospodářské delikvence poskytovaly naší společnosti účinnou ochranu. Zpráva v tomto směru konstatuje zlepšený stav, který je výsledkem překonání liberalistických tendencí z krizových let. Nepřehlízíme přitom, že v rozhodování soudů se přesto ještě vyskytují nedostatky. Na jejich překonání zaměříme pozornost při řízení a výkonu soudního dozoru.

Skutečnosti uvedené v rozboru svědčí zároveň o tom, že boj proti hospodářské kriminalitě má také výraznou stránku ideologickou, že i zde probíhá zápas o myšlení lidí, o morální profil socialistického člověka. Není třeba v tomto shromáždění zvláště zdůrazňovat, jak škodlivě působí negativní vzory - případy nezákonného a nepostihnutého obohacování jednotlivců, kteří získávají prostředky k podstatně vyššímu životnímu standardu než občané poctivě pracující, stejně jako případy kdy organizace, které dodržují hospodářskou disciplínu jsou v nevýhodě proti těm organizacím, které tuto disciplínu záměrně porušují.

Poskytování a přijímání úplatků je někde rozšířeno i mezi pracovníky hospodářských organizací. Pro ilustraci uvádím, že jeden obžalovaný se např. hájil tím, že "dávání diskrecí je při obstarávání materiálu již běžnou věcí", jiný namítal, že úplatky při obstarávání náhradních dílů poskytoval podle již vžitých zásad "nedáš - nemáš" a další obžalovaný poukazyval na to, že poté, když se v podniku postupovalo podle směrnic, tj. nebyly úplatky poskytovány, měl podnik zajištěn materiál např. jen na 32%.⁴

Z toho vyplývá, že při formování právního vědomí občanů nelze dosáhnout výraznějších výsledků jen silami státních orgánů. Je nutno lépe využívat všech možností masově politické práce v otázkách státu a práva a více v tomto směru připravovat také funkcionářský aktiv. Významná úloha v této oblasti patří též sdělovacím prostředkům - tisku, rozhlasu a televizi. Jde tedy o to, organizovaným a koordinovaným postupem stupňovat i požadavky na morální odsouzení pachatelů trestných činů a přečinů, tím vytvářet ovzduší nesmiřitelnosti vůči těmto negativním jevům i v ekonomické oblasti. Zkušenosti a poznatky ukazují, že je správné, že boj proti hospodářské kriminalitě

³ <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008016.htm>

⁴ <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008016.htm>

chápeme především jako boj proti jejím příčinám, jako proces upevňování socialistické zákonnosti a zvýšení odpovědnosti, hospodářské a pracovní kázně na všech úsecích našeho života, jako jednotu politickovýchovného působení mezi pracujícími a politicko-organizační práce hospodářských pracovníků, státních orgánů a společenských organizací. Jde, prostě řečeno, o to, abychom účast společnosti na vytváření účinného systému prevence na úseku hospodářské kriminality a ochrany majetku v socialistickém vlastnictví ještě lépe organizovali a řídili.

Zvláštní pozornost byla ve výborech věnována otázkám boje proti příčinám, které vedly ke kriminalitě a ostatním protisociálním jevům. Existence kriminality za socialismu měla své obecné příčiny v kapitalistické minulosti. Mnohé negativní rysy této minulosti přežívaly v socialistické společnosti a byly v průběhu její výstavby nutně zatlačovány. Postupné omezování a likvidování kriminality bylo objektivní zákonností socialistické společnosti. V socialistické společnosti neexistovaly trvalé a neodstranitelné příčiny kriminality. Tyto příčiny byly v nejrůznějších oblastech společenského života, v oblasti ekonomické, ideologické, v rodinných a jiných vztazích, ve výchově, v sociálních a zdravotních podmínkách atd. K vypořádání s problémem kriminality a ostatních nepořádků bylo nezbytné, aby všechny orgány v oblasti své působnosti soustavně usilovaly o odstranění a omezení vlivů, které vedly k protisociální činnosti. Velká úloha připadala soustavné výchově pracujících.

Nemalý úkol v boji proti příčinám kriminality a ostatním nepořádkům v hospodářské oblasti připadal i orgánům trestního řízení. Jejich úkolem bylo nejen studovat příčiny trestné činnosti a podmínek, které ji umožňují, ale nedostatky a závady zjištěné v konkrétních projednávaných případech signalizovat příslušným státním orgánům a hospodářským organizacím. Jinak zůstává samozřejmým a nejdůležitějším úkolem orgánů trestního řízení rychlý a účinný postih pachatelů trestných činů a přečinů, neboť jen trest následující bezprostředně po spáchání trestného činu může splnit své výchovné poslání.⁵

Je nepochybné, že režim před rokem 1989 měl velké problémy s kriminalitou jako takovou, i když jeho představitelé označovali kriminalitu jako pozůstatek kapitalismu a označovali jí jako něco neslučitelného se socialismem, byl opak pravdou. I před rokem 1989 se vyvíjela kriminalita podle podmínek daných stávajícím režimem. I v této době kvetla korupce, kriminální činy spadající do obecné kriminality

⁵ <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008016.htm>

a hospodářské trestné činy ve velkém rozsahu. Za trestnou činnost, zejména v oblasti korupce a hospodářských trestných činů byly postihovány zejména „malé ryby“ a na pachatele z vyšších sfér se jaksi postih nedostal.

2. Kriminalita po roce 1989

Po listopadu 1989 dochází k zásadním změnám ve společnosti, jež významně zasahují i státní složky mající za úkol chránit vnitřní pořádek, životy, zdraví a majetek občanů a majetek ve vlastnictví státu. Stávající zpravodajské složky se ruší a jsou instalovány nové, které již nemají výkonné pravomoci a jejich činnost je orientována výhradně na služby informační. Rovněž dochází k reorganizaci policejních složek a k personální obměně na vedoucích místech, kam jsou mnohdy instalovány osoby bez potřebných zkušeností.

V krátkém časovém období vznikají soukromé podnikatelské subjekty a obnovuje se soukromá podnikatelská činnost, která byla od roku 1948 státní mocí násilně potlačena a následně zcela ukončena a tento stav byl státní mocí udržován až do listopadu 1989.

S otevřením možností bez omezení cestovat do zahraničí, možnost podnikání, kdy tato možnost je dána i ostatním zemím sovětského bloku a tzv. zemím třetího světa, přijíždějí do České republiky osoby již s cílem páchaní trestné činnosti, jak v oblasti obecné kriminality, tak i kriminálních činů v oblasti hospodářské.

Na trestné činnosti se začínají významně podílet cizinci a na páchaní trestné činnosti gangy cizojazyčného organizovaného zločinu nejsou policejní ani speciální služby připraveny. Z důvodů politické situace na Balkáně se do České republiky přesunují další osoby náchylné k páchaní trestné činnosti. Růstem kriminality cizojazyčných gangů je znepokojena i veřejnost.⁶

Tedy od roku 1989 se v důsledku několika vývojových faktorů (např. vstup do Schengenu, otevření a následné zrušení státních hranic, možnosti svobody projevu, volného podnikání, politická situace na Balkáně, v zemích bývalého Sovětského svazu a v zemích tzv. třetího světa) na našem území několikanásobně zvýšil počet cizinců.

⁶ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/policie/prezentace/uooz.html>

Zároveň tak došlo i k výraznému nárůstu některých druhů kriminality. Na tuto situaci nebyla připravena spolu s dalšími ani česká policie ani veřejnost.

Současný organizovaný zločin existuje v mnohem sofistikovanější a tedy nebezpečnější formě, než byl organizovaný zločin balkánských a ruských pachatelů z počátku 90. let. V této souvislosti mluvíme především o zločinu domácím, zločinu, který odnikud nepřišel a tedy nikam nemohl odejít. Jeho vývoj souvisí se základními změnami v české společnosti - ekonomice i politice tak, jak se po roce 1989 odehrály. Cílem organizovaného zločinu u nás je získání maximálních zisků a také ekonomického, společenského vlivu za pomoci jakýchkoliv prostředků. Jsou to prostředky méně viditelné, o to však pro společnost nebezpečnější - korupce, diskreditace nepohodlných osob či institucí nebo legalizace výnosů z trestné činnosti prostřednictvím zdánlivě legálního podnikání či investování. Organizovaný zločin ignoruje státy, jejich hranice i zákony a vytváří si uvnitř společnosti své vlastní, paralelní, na státu nezávislé struktury. Přitom organizovanou trestnou činností nelze chápat jako fenomén izolovaný od tzv. běžné kriminality. Obě tyto části jsou velkou měrou vzájemně propojeny. Kriminalita se v České republice po roce 1989 začala vyvíjet podle možností, které byly dány legislativou (mnohdy i chybějící) a společenským klima. ⁷

3. Příčiny nárůstu kriminality

3.1. Amnestie

Definice:

Amnestie je rozhodnutí o hromadném prominutí trestu spojené se zahlazením odsouzení pro trestný čin, pro který byl trest uložen (agraciace), a obvykle rovněž rozhodnutí, aby se trestní stíhání v případech, na které amnestie dopadá, nezahajovalo nebo pokud bylo zahájeno, aby se v něm nepokračovalo (abolice).⁸

1. ledna 1990 u příležitosti svého zvolení do funkce vyhlásil prezident Václav Havel svou první a nejrozsáhlejší amnestii. Při ní byly prominuty tresty do dvou let u úmyslných trestných činů, resp. do tří let u nedbalostních trestných činů a v případě

⁷ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/policie/prezentace/uooz.html>

⁸ <http://iuridictum.pecina.cz/w/Amnestie>

trestů úhrnných a souhrnných. Masivní nárůst kriminality, k němuž po propuštění 23 260 osob (více než dvou třetin všech vězňů) došlo, se stal důvodem široké kritiky Havlova rozhodnutí.

V roce 1990 bylo ve věznicích 22 365 lidí. Idea amnestie, při níž bylo propuštěno 15 996 osob, vytvořila mimo jiné prostor k tomu, aby se uvolnila přeplněná vězení a bylo možno s pachateli zacházet jiným způsobem. Z údajů Vězeňské služby ČR vyplývá, že k 1. 1. 1990 bylo v československých věznicích téměř 31 000 lidí, z nichž bylo propuštěno 23 260.⁹

Ovšem tehdejší prezident Václav Havel se vše pokusil uvést na pravou míru:

Mé milosti a amnestie nemají, jak známo, dobrý zvuk. Nedělám si iluze, že jakýmkoliv dodatečným vysvětlováním na tomto špatném zvuku něco významně změním, ale přesto využívám i této příležitosti, abych se pokusil obsáhleji celé téma vysvětlit. Především je velký blud, píše-li se, že jsem udělil tu či onu kontroverzní milost. Každá milost je kontroverzní, každá milost je pro mne spojena s velkými rozpaky, s velkým váháním a téměř lékárnickým zvažováním všech argumentů pro a proti. Milostmi se zabývá zvláštní odbor mé Kanceláře, který shromažďuje příslušné spisy, navštěvuje vězně ve věznicích, jejich rodiny, postižené, sbírá bezpočet podkladů. Samozřejmě známe i stanovisko Ministerstva spravedlnosti k té které milosti. Na základě tohoto souboru informací potom rozhodují.

Tímto rozhodováním, ať bude jakékoli, nikdy nezvýším svou popularitu, spíš ji vždy znovu snížím, to je vyzkoušeno a ověřeno. Jenže já milosti neuděluji kvůli popularitě, ale proto, že to je má ústavní pravomoc, kterou považuji za systémově správnou. Pokud někdo ústavními změnami mne jako prezidenta či mého nástupce tohoto práva zbaví, pak ušetří mně či jemu mnoho práce. Čili: nemám žádný osobní důvod bojovat proti eventuálnímu zrušení této pravomoci. Nicméně, kdyby byla tato prezidentská pravomoc zrušena, považoval bych to za systémovou katastrofu. Právo, ať chceme či nechceme, je vždycky určitým způsobem plošné, určitým způsobem slepé. Nikdy - ani v tom nejdokonalejším systému a náš věru dokonalý není - nemůže postihovat individualitu každého případu a přihlédnout ke všem jeho souvislostem. Proto existuje tato zvláštní pravomoc, která umožňuje přihlédnout k absolutní jedinečnosti různých případů. Jen pro informaci: V době mého předchůdce prezidenta

⁹ <http://iuridictum.pecina.cz/w/Amnestie>

Husáka bylo průměrně udělováno každý rok kolem 2 000 milostí, v roce 1987 to bylo 3 207, 1988 - 2 028, 1989 - 198. Jako federální prezident jsem udělil v roce 1990 - 433 milostí, v roce 1991 - 62 milostí, v roce 1992 106 milostí a jako český prezident v roce 1993 - 248 milostí, v roce 1994 - 407 milostí, v roce 1995 - 107 milostí, v roce 1996 - 77 milostí, v roce 1997 - 63 milostí, v roce 1998 - 72 milostí, v roce 1999 - 88 milostí, v roce 2000 - 105 milostí, v roce 2001 - dosud 20 milostí. Mimoto jsem udělil tři amnestie. První amnestie po pádu komunismu se možná významně zasloužila o onu zmíněnou špatnou pověst mých milostí a amnestií. Rád bych se proto k ní vrátil. Tehdejší porevoluční amnestie byla připravena během dvou dnů. Samozřejmě ji připravovali znalci a profesionálové, nikoli já osobně. Podílely se na tom obecně známé osobnosti jako Otakar Motejl, Pavel Rychetský, Petr Uhl, Dagmar Burešová a další. Znalci říkají, že ta amnestie byla smysluplná. Samozřejmě, že v té pohnuté době vznikl bezpočet rozmanitých bludů - například, že kriminalita vinou této amnestie rapidně stoupla. Je to nesmysl, ostatně většinou byli propuštěni lidé, kteří by beztak tentýž rok šli na svobodu, takže by možná nějaký trestný čin, který spáchali, byl tak jako tak ten rok spáchán. Ostatně, trestných činů spáchaných propuštěnými na základě tehdejší amnestie bylo 9 procent z celkové kriminality v roce 1990. Pak byly uděleny ještě amnestie v roce 1993 a v roce 1998.¹⁰

3.2. Viktimizace

Strach ze zločinu a cesty k jeho snižování

Strach z kriminality do jisté míry může poznamenat i odpočinkové aktivity občanů. Proto byla respondentům položena otázka, jak často se jim věnují. Téměř dva z pěti uvedli, že jednou týdně (37%), následovala odpověď „méně často než měsíčně“ (19%) nebo jednou měsíčně (18%).

Existuje přímá úměra mezi pocitem bezpečí na ulici za tmy, a frekvencí volnočasových aktivit. Čím větší strach občané z kriminality pociťují, tím méně často tráví volný čas mimo domov.¹¹

¹⁰ <http://old.hrad.cz/president/Havel/milosti/index.html>

¹¹ Válková, J. Výzkum obětí trestného činu v České republice, Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998, ISBN 80-86008-50-9 s. 50

Při pokusech o vysvětlení strachu ze zločinu není mezi kriminology jednota. V odborné literatuře lze rozlišit tři existující přístupy: viktimizační model, model kvality života a model morální paniky.¹²

Viktimizační model má zato, že strach ze zločinu je vyvoláván přímou či nepřímou zkušeností s kriminální viktimizací, tj skutečností, že se daný jedinec již stal obětí trestného činu sám anebo je informován o tom, že takováto událost postihla někoho z jeho sociálního okolí. Viktimizace násilnými trestnými činy sice nebývá nikterak častá, avšak strach z násilných trestných činů se šíří prostřednictvím osobních rozhovorů s oběťmi násilí. Vliv masmédií je v tomto pojetí podružný.

Existuje dostatečné množství důkazů, že osoby, které se v minulosti staly oběťmi trestné činnosti, projevují vyšší stupeň strachu z kriminality. Přesto však vztah mezi vlastní viktimizací a strachem nelze považovat za zaručený. Někdy bývá uváděno, že strach ze zločinu výrazně zvyšuje viktimizace, která není starší jednoho roku. Záleží přitom ovšem na závažnosti viktimizace, ale též na životních poměrech a osobnostních rysech oběti.

Osoby viktimizované dvakrát či vícekrát vykazují vyšší hodnoty strachu ze zločinu oproti těm, které se staly obětí trestného činu pouze jednou.

Za cestu ke snižování strachu ze zločinu je v tomto modelu považována redukce samotné kriminality, a to především cestou preventivních strategií.

Model kvality života vychází z představy, že strach ze zločinu je způsobován rozvráceným sociálním klimatem a ohroženým sociálním prostředím, jakož i dezorganizací sousedství. V této souvislosti bývají – jako „projevy necivilizovanosti“ (incivilities) – uváděny rozpadající se chátrající a opuštěné budovy, rozbitá okna, nedostatečné pouliční osvětlení, hromadění odpadků, graffiti a jiné stopy vandalismu, ale i přítomnost problémových skupin lidí spojená s žebráním, aplikací drog, vtíravým nabízením sexuálních služeb, popíjením alkoholu na veřejných prostranstvích apod.

¹² Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.57-61

Jako možnost snižování strachu ze zločinu uvádějí zastánci modelu kvality života především včasné odstraňování viditelných známek sociální dezorganizace signalizujících úpadek dosud akceptovaných hodnot.

Model morální paniky spojuje existenci a vývoj strachu ze zločinu s aktivitami politiků a zejména masmédií. Morální panikou se rozumí nepřiměřená a nepřátelská reakce společnosti na okolnosti, osoby či skupiny definované masmédií jako nebezpečí pro sociální hodnoty dané společnosti.

Cestou ke snižování strachu ze zločinu v pojetí modelu morální paniky je především vytváření reality bližšího mediálního obrazu kriminality a jejích souvislostí, který nebude ve společnosti stupňovat obavy a napětí. Rovněž kriminální politika a kriminologie by se ovšem měly cítit povolány k tomu, aby informovaly obyvatelstvo oproti mediálnímu obrazu objektivněji o obrazu kriminality, jejím vývoji a souvislostech.¹³

Strach ze zločinu, jakožto forma reakce jedince na subjektivně pocíťované riziko viktimizace, je nejednoduchý, empiricky velmi obtížně uchopitelný fenomén, multidimenzionální a multikauzálně podmíněný. Neměl by být v žádném případě vysvětlován zjednodušeně. Liší se od racionální starosti občana vznikající v souvislosti s problémem kriminality ve společnosti na základě znalosti její reálné podoby a souvislostí. Jde o součást širšího komplexu jevů narušujících pocit bezpečí. V hypertrofované iracionální podobě vede k negativním změnám kvality života; v racionální podobě však může mít i pozitivní funkce.¹⁴

3.3. Korupce

Stále aktuálním tématem je korupce. Zesílený zájem o korupci spočívá v tom, že její rozsah celosvětově vzrůstá, a to zejména v posledních desetiletích, narůstá počet korupčních afér a skandálů, pod jejichž tlakem se hroubí celé finanční systémy zemí, odstupují zdiskreditovaní vládní úředníci či celé vládní farnitury nebo lídři politických stran. Také již zdaleka nejde jen o formy deliktů, jež jsme znali z minulého období.

¹³ Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.57-61

¹⁴ Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.57-61

V důsledku celospolečenských změn u nás korupce – stejně jako v převážné většině ostatních civilizovaných zemí – představuje vážné nebezpečí pro demokracii a jednotlivé složky zajišťující její fungování a ohrožuje nejen základní principy tržní ekonomiky, ale i demokratizační procesy zvláště nově se formujících společností. Korupce se prolíná celou historií lidské společnosti, stejně tak jako snaha a pokusy o její kontrolu.

Základní prvky korupčního jednání jsou podchyceny ve zcela jednoduché, srozumitelné a dostatečně obecné definici, jež korupci charakterizuje jako cílevědomé porušování pravidel jednání, při kterém získávají zapojení účastníci nespravedlivou výhodu na úkor ostatních nebo celé společnosti.¹⁵

Názory a postoje občanů ve vztahu k některým otázkám úplatkářství v období let 1979 – 1989, odrážející, pokud jde o korupci, stav naší společnosti na prahu výrazných společenských změn směřujících k demokratizaci společnosti, lze vyčíst z výsledků výzkumu „Názory a postoje veřejnosti k některým otázkám úplatkářství“. Tento výzkum byl realizován na sklonku roku 1989 Institutem pro výzkum veřejného mínění.¹⁶

Po roce 1989, kdy byla řešena celá řada za dlouhá léta nahromaděných problémů, se otázky korupce a úplatkářství, jak ukazovaly výsledky výzkumů, realizovaných v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, zdály být zcela podružné. Vláda korupci v počátcích uplynulého desetiletí nevěnovala dostatečnou pozornost přesto, že zde byla řada poznatků a zkušeností jak kriminologického, tak i kriminalistického charakteru. Právě takové klima představovalo optimální podmínky nejen pro ty nepoctivce, kteří se snažili využít situace a prostřednictvím korupce získat majetek či jiný neoprávněný prospěch, ale později i pro organizovaný zločin a jeho cíle, k jejichž dosažení je právě korupce jedním z nejúčinnějších prostředků.

Pořadí společenských sfér, v nichž se nejvíce daří korupci se v průběhu sledovaných let mění a korupce se přesouvá z oblasti obchodu a služeb i do oblastí, jako je státní správa, orgány trestního řízení apod., které v předchozím období, podle názorů občanů, touto trestnou činností výrazně zasaženy nebyly.

¹⁵ Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.65

¹⁶ Jirásková, L. Názory na úplatkářství. Dílčí zpráva z vícetematického výzkumu č. 89 – 5. Praha : Institut pro výzkum veřejného mínění, 1990.

Již na počátku devadesátých let signalizovaly výsledky výzkumů zvýšení částek vynakládaných na úplatky. V průběhu posledního desetiletí se tento trend prohloubil a lze říci, že je zčásti způsoben i inflací, ke které po roce 1989 dochází.

Motivace korupčního jednání se v zásadě nemění. Spočívá ve snaze neoprávněně se obohatit nebo získat jinou neoprávněnou výhodu, a to buď přímo, či cestou nepřímou. Sledované cíle korupčního jednání mohou být trojího druhu:

- Pachatel svým jednáním sleduje získání konkrétního majetku nebo konkrétní služby (např. získání neoprávněného či přednostního rozhodnutí);
- Pachatel si svým jednáním připravuje půdu pro spáchání další trestné činnosti (např. podplatí bankovního úředníka, aby získal úvěr přesto, že nesplňuje pro získání tohoto úvěru požadované podmínky);
- Pachatel svým jednáním zaváže zkorumpovanou osobu pro případné vydírání.¹⁷

Korupční jednání je ovlivňováno celou řadou faktorů, závislých na společnosti jako takové, jejím vývoji a politickém, ekonomickém i sociálním uspořádání. Některé faktory působí dlouhodobě a jsou na společnosti a jejím uspořádání méně závislé, jiné naopak přímo souvisí s danými podmínkami ve společnosti a se zánikem těchto podmínek mizí.

Za nejvýznamnější příčiny v sedmdesátých a zejména osmdesátých letech lze považovat především:

- disproporce v národním hospodářství, projevující se na jedné straně v nedostacích při uspokojování potřeb obyvatelstva, a to ať již jde o obchod či služby, a na druhé straně v nedostacích při plánování a přerozdělování výsledků hospodaření mezi jednotlivé hospodářské subjekty;
- negativní posun veřejného mínění v důsledku zkušeností občanů s tehdy běžnou praxí spočívající v tom, že celou řadu svých potřeb a zájmů mohou uspokojovat výhradně a nebo daleko snáze prostřednictvím úplatků a to nejen v obchodě, ale i v oblasti služeb, kterých byl nedostatek a jejichž kvalita nebyla na dostatečné úrovni atd.;
- snahu jednotlivců využít situace a nabízejících se příležitostí, a to nejen těch, kteří byli finančně silnější a mohli uspokojit své zájmy i za cenu něčeho navíc,

¹⁷ Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.77

ale i těch, kteří úmyslně atmosféru nedostatkového zboží či nedostatečnou kapacitu služeb sami vyvolávali a rádi vyhověli, když dostali úplatek nebo jakoukoli protislužbu.

Po roce 1989 se faktory, ovlivňující situaci na úseku korupce a úplatkářství mění. Některé v důsledku společenských změn zanikly (např. disproporce v plánovitém hospodářství), ale v zápětí se v závislosti na nových podmínkách objevují nové (na významu např. nabývá korupce ve státní správě, ale i v zahraničním obchodě apod.) a některé vlivy se jen určitým způsobem modifikují (korupce v oblasti ekonomiky).¹⁸

3.4. Trestná činnost proti měně

Paděláním peněz se v praxi rozumí výroba věrné kopie zákonných peněz, které mohou být zaměněny s pravými penězi. Jde tedy o úplné vyhotovení peněz českých nebo cizozemských bez příslušného oprávnění, ve snaze dosáhnout vzhledu pravých, legálních peněz. Technologie padělání může být různá, např. mohou být peníze vyhotoveny pomocí tisku kopírováním pravých peněz, sestavením bankovky z různých částí jiných bankovek, ražbou mincí, k níž může přispět opět různá technologie. Padělat lze i pamětní mince, pokud jsou právě v oběhu.

O pozměňování peněz hovoříme v případě, kdy v důsledku změn nabývají peníze stažené z oběhu peněz dosud platných nebo peníze nižší hodnoty peněz hodnoty vyšší.

Podle údajů ČNB bylo v roce 1989 v ČR zadrženo padělaných a pozměněných peněz všech měn a hodnot celkem 1104 ks. V roce 1995 již tento počet vzrostl na 24 000 ks. Do budoucna je třeba rovněž počítat s tím, že v souvislosti se zavedením jednotné evropské měny bude přibývat i padělků EURO.¹⁹

¹⁸ Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.78

¹⁹ Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.103

3.5. Terorismus

Definice:

Jako terorismus jsou chápány akty takřka vždy násilné, nepředvídatelné, obvykle zaměřené na civilisty, vedoucí k vytvoření atmosféry strachu za účelem dosažení politických cílů. Teroristické metody používají skupiny ultrapravicové, ultralevicové, náboženské, národnostně vymezené či revolucionářské. V případě, že jsou k páchání terorismu používány armáda, policie či další státní složky, hovoříme o "státním terorismu". Nestátní teroristické skupiny mají obvykle malý počet členů, omezené zdroje a do povědomí veřejnosti se snaží dostat především neočekávanými násilnými útoky prováděnými taktikou "udeř a uteč". Skrze publicitu spojenou s násilnými útoky se teroristé následně snaží veřejnost ovlivňovat ve svůj prospěch. Mezi teroristické metody patří bombové výhružky, bombové útoky, únosy osob a dopravních prostředků, držení rukojmí, vraždy, kybernetické útoky, použití chemických, biologických a teoreticky i atomových zbraní.²⁰

Terorismus je fenoménem, který v poslední době mimořádně silně ovlivňuje politiku na celém světě. České země byly doposud jeho projevů ve větší míře ušetřeny, což ale neznamená, že by se hrozba terorismu naší zemi zcela vyhnula. Na území České republiky teroristé po roce 1989 realizovali několik akcí, byly zde budovány teroristické struktury, zveřejňována teroristická prohlášení, pobývali zde příslušníci či sympatizanti různých teroristických organizací.

3.5.1. Ultrapravicový terorismus

V českém politickém spektru se po roce 1989 etablovala ultrapravice, jejíž část používá pro prosazování zájmů násilné metody. Přes převažující snahu o legální veřejné a stranickopolitické působení provázela existenci české nacionalistické ultrapravice řada násilných činů. V ČR rovněž bylo (a v některých lokalitách doposud je) relativně násilné militantní neonacistické podhoubí, ze kterého vzešly teroristické aktivity, zpravidla navazující na další násilnou činnost. I neteroristické agresivní výpady ultrapravice v ČR

²⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Terrorismus>

proti Romům, cizincům, ultralevici i nezúčastněným občanům přitom vyvolaly silnou politickou a mediální odezvu a vedly i ke zhoršení interetnických vztahů. Omezené aktivity realizovali na českém území i zahraniční ultrapravicoví aktivisté s vazbami na teroristickou činnost.²¹

3.5.2. Ultralevicový terorismus

Krajní levice se stala po listopadu 1989 důležitou součástí politického spektra, a to především díky silné pozici Komunistické strany Čech a Moravy. KSČM však není jedinou komunistickou organizací v ČR. Vedle ní existují i marxisticko-leninská, trockistická (ta jsou však spíše vázána na cizince v ČR) seskupení, která se nestíhají užití násilí pro dosažení moci a myšlenek revolučního terorismu. Násilný potenciál je v ČR částečně vázán i na anarchismus, který sice v ČR nezíská silné pozice ve vrcholné politice, avšak ovlivňuje část militantně naladěné mládeže. Jeho teroristické aktivity však doposud byly v polistopadovém období omezené. V ČR jsou s několika ideovými směry spjaty i hodnoty nové levice, nelze zde však hovořit o konzistentním politickém proudu.²²

3.5.3. Etnický a teritoriální terorismus

Na území České republiky žijí kromě majoritní české populace i příslušníci řady dalších národností. Z hlediska historických tradic se v moderních dějinách české země staly prostorem, kde bylo užíváno násilí i terorismu etnických menšin, které vznášely i teritoriální požadavky. Po roce 1989 je však situace v tomto ohledu umírněná. Interetnitné vztahy v ČR po roce 1989 sice byly či jsou poznamenány některými konflikty, nicméně ve srovnání s některými ostatními zeměmi postkomunistického prostoru je jejich řešení dosahováno ze strany etnických menšin převážně nenásilnými prostředky.

²¹ Mareš, M. Terorismus v ČR, Brno : Centrum strategických studií, 2005 ISBN 80-903333-8-9 s.131

²² Mareš, M. Terorismus v ČR, Brno : Centrum strategických studií, 2005 ISBN 80-903333-8-9 s.67

Nejzávažnější problémy v etnických vztazích v ČR vyvolaly především rasistické útoky české ultrapravice proti Romům a některým cizincům a přistěhovalcům, na něž část romských aktivistů reagovala militantně. Určité násilné projevy byly (byť ve velmi omezené míře) spjaty se slovenským separatismem a moravským etnicko-teritoriálním hnutím. Reprezentanti dalších tradičních menšin na českém území se v polistopadovém období k násilným ani teroristickým metodám neuchýlili.

Česká republika se však po roce 1989 stala tranzitní a v posledních letech stále více i cílovou zemí v procesu globální migrace, což vede k nárůstu příslušníků tzv. nových menšin na jejím území i ke krátkodobým pobytům mnoha cizinců. Část z nich má vazby na etnický a teritoriální terorismus, který však zpravidla nehodlá realizovat na českém území. To však může sloužit jako prozatím pro získávání zbraní a peněz pro teroristy, a to i ve strukturách organizovaného zločinu.²³

3.5.4. Náboženský terorismus

V ČR nejsou po roce 1989 patrné výraznější prvky náboženské intolerance a militantnosti. Řešení konfliktů, které mají náboženský základ, je realizováno v rámci standardních mechanismů demokratické společnosti. V ČR se převážná část lidí nehlásí k žádné konfesi (6 milionů v roce 2001), přičemž výsledky sčítání lidu z let 1991-2001 ukázaly úbytek členů tradičně velkých křesťanských náboženských společností, mírný přírůstek však zaznamenaly nové náboženské směry. Na českém území mírně narůstá i počet lidí muslimské víry a některých dalších světových náboženství. Z hlediska celkových trendů vývoje terorismu ve světě je z hlediska náboženství zajímavý především islámský terorismus, byť jeho projevy na českém území nebyly doposud příliš významné. I projevy dalších nábožensky motivovaných terorismů na českém území jsou relativně omezené.²⁴

²³ Mareš, M. Terorismus v ČR Brno : Centrum strategických studií, 2005 ISBN 80-903333-8-9 s. 205

²⁴ Mareš, M. Terorismus v ČR Brno : Centrum strategických studií, 2005 ISBN 80-903333-8-9 s.243

3.6. Extrémismus

3.6.1. Rasismus

Před rokem 1989 se projevy rasismu u nás, resp. rasově motivovaná trestná činnost prakticky nezjišťovaly, ani to nebylo žádoucí. Je však pravděpodobné, že k tomuto druhu trestné činnosti v nějaké nepřilíš závažné formě a míře mohlo docházet a zřejmě byla namířena zejména proti Romům a byla to spíše individuální, nikoli organizovaná záležitost. Statisticky to nebylo vykazováno.²⁵

Po roce 1989 v rámci tehdejšího Československa (1990-1992) se však, současně s hnutím skinheads, velice rychle tento projev kriminality objevuje, a to již více jako organizovaná záležitost. Má tvrdě násilnou formu opět namířenou především proti Romům jednotlivě nebo vyjadřující nenávisť vůči celému romskému etniku. Oficiální statistické údaje o ní však nebyly v této době zpracovávány a objevily se až později, takže jejich věrohodnost je sporná. Souvisí to s faktem, že se vláda na tuto trestnou činnost neorientovala, nebyla na ni připravena, nepovažovala ji za vážnou a ta, pokud vůbec byla policii hlášena (brzdou tomu mohla možná být lhostejnost velké části občanské společnosti vůči těmto jevům či dokonce jejich skrytá podpora), byla stíhána a odsuzována jinak než jako rasově motivovaná. Vláda se sice již zaměřila na extremistické projevy, ale šlo jí více o extremistické skupiny či pachatele a o zásah proti nim, a nikoliv výslovně o sledování aspektu rasovosti trestného činu.²⁶

3.6.2. Xenofobie

Xenofobie je další důležitý pojem mající souvislost s rasismem; resp. xenofobie může vyústit až do rasismu; někdy je považována za jeho základ. Xenofobie znamená strach z cizího potažmo z cizinců, tedy z těch, kteří jsou odlišní, a je to zároveň pocíťování nelásky vůči nim, jejich odmítání.

Společenské změny, které u nás nastaly po roce 1989, přispěly k uvolnění do té doby existujících pout kontroly jakýchkoli, nejen takovýchto postojů a činnosti

²⁵ Mareš, M. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR Brno : Centrum strategických studií, 2003 ISBN 80-86598-45-4 s.175

²⁶ Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.148-149

a otevřely prostor pro různé ideologie, hodnoty, chování. Spolu s dalšími procesy a jevy současného světa tak byla připravena „živná“ půda pro rasistické postoje.²⁷

3.7. Organizovaný zločin

Organizovaný zločin představuje závažné bezpečnostní riziko, ohrožující stabilitu světového hospodářského systému a v případě některých států i politický systém. Cílem organizovaného zločinu je dosažení maximálního zisku při vynaložení minimálních nákladů, a to zisku nejen materiálního, ale například i ve formě společenského a politického vlivu.

Charakteristickým rysem skupin organizovaného zločinu je rozsáhlé porušování zákonů a snaha využít stávající legislativní rámec pro své záměry. Organizovaný zločin má velmi blízko k terorismu a pro případné teroristické aktivity mnohdy poskytuje zázemí. V řadě případů dochází i k přímému prorůstání organizovaného zločinu s terorismem. Určení přesné hranice mezi organizovaným zločinem a terorismem je tak mnohdy obtížné.

K nejrozšířenějším formám organizovaného zločinu na území ČR patří:

- výroba, pašování a distribuce drog;
- organizování prostituce a obchod s lidmi;
- organizování nelegální migrace;
- praní špinavých peněz;
- vydírání a vybírání poplatků za ochranu;
- mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami.²⁸

²⁷ Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.149

²⁸ <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnost-a-prevence-bezpecnostni-hrozby.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

Je třeba konstatovat, že v právních řádech jednotlivých zemí se projevuje, z komparativního hlediska, značná nejednotnost ve vymezení organizovaného zločinu jako právní kategorie.

Tyto různorodé přístupy lze zhruba kategorizovat takto:

- a) právní vymezení organizovaného zločinu není povoleno, tento druh kriminality je stíhán podle obecných ustanovení jako jiné trestné činy, organizované formy trestné činnosti jsou postihovány přísnějšími sankcemi (zvýšení horní hranice trestní sazby, přitěžující okolnost apod.).
- b) závažné formy organizované trestné činnosti jsou definovány v zákoně jako samostatné trestné činy, souhrnným pojmem „organizovaný zločin“ není aplikován.
- c) Vymezení organizovaného zločinu je provedeno nepřímou, jako trestná činnost páchaná zločineckou organizací. Zločinecká organizace, členství v této organizaci, její podpora a další formy účastenství na její činnosti jsou definovány v zákoně.²⁹

V poslední době se ukazuje zřejmá tendence k expanzi nezákonných aktivit na nové trhy a k rozvoji nových, méně rizikových aktivit. V obou případech k tomu dochází proto, že odhad příležitostí k realizaci zisku a zahrnutých rizik ukazuje, že možnost realizace zisku převažuje existující rizika. Doopravdy je vždy poměr příležitost/riziko rozhodující proměnnou, která orientuje zločince v jejich výběru aktivity. Problém je, že tento poměr je vnímán odlišně podle organizačních a profesionálních schopností skupiny organizovaného zločinu.³⁰

Některé blíže popsané formy organizovaného zločinu:

²⁹ Karabec, Z. Účinnost právních prostředků proti organizovanému zločinu : dílčí závěrečná studie úkolu „Výzkum organizovaného zločinu v České republice“, Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, ISBN 80-86008-70-3 II s. 12

³⁰ Adamoli, S. Organizovaný zločin a odpověď mezinárodního společenství , Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, ISBN 80-86008-64-9 s. 21

Nelegální obchod s drogami

Po roce 1989 zaznamenala naše republika rapidní nárůst problémů spojených s nezákonnou výrobou, obchodem i konzumací omamných a psychotropních látek. Nejrozšířenější drogou mezi populací jsou produkty konopí, extáze, dále je to pervitin a heroin. V České republice výrazně narůstá nabídka i pouliční dostupnost drog a proto se opatření obsažená v Koncepci a programu protidrogové politiky vlády zaměřují na ochranu občana před negativním vlivem drog a podporu jeho individuálního rozhodnutí pro život bez drog.³¹

Praní špinavých peněz

Praní špinavých peněz je typickou aktivitou organizovaného zločinu, která nezákonnou cestou získané peníze „posvětí“. Za špinavé peníze jsou tedy považovány finanční prostředky, které byly získány z nelegálních zdrojů. Takové peníze je třeba očistit, zastítní jejich nelegální původ a poté vrátit zpět do legálního hospodářství. Závažnost trestné činnosti praní špinavých peněz spočívá v tom, že významný kapitálový podíl na ekonomice poskytuje zločinným živlům značnou hospodářskou a odvozeně i politickou moc.

V České republice byla vhodnou příležitostí pro praní špinavých peněz zejména tzv. malá i velká privatizace, kdy docházelo k pohybu majetku ve velkém za ne zcela vyhovujících podmínek (např. nedokonalá legislativa, žádné zkušenosti, nízká úroveň kontroly a silný tlak na urychlení převodu státního majetku do soukromých rukou).³²

4. Důvody vzniku příčin trestné činnosti

Každý pachatel protiprávních jednání má charakteristické individuální chování, které vzniká v důsledku interakce mezi osobou a prostředím. Teoretická kriminologie se většinou zaměřuje pouze na první z těchto faktorů a ptá se, proč určití lidé mohou mít

³¹ Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality, druhé přepracované vydání, Praha : Vydavatelství PA ČR, 2005, ISBN 80-7251-200-5 s. 49

³² Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3 s.105

větší nebo menší sklony ke kriminálnímu jednání. Přitom se opomíjí druhý faktor, totiž charakteristické rysy prostředí, které napomáhají přeměně kriminálních sklonů v činy. V důsledku zdůrazňování kriminálních sklonů vznikl nevyvážený pohled na příčiny trestné činnosti, v současné době jej však korigují kriminologové zkoumající vliv prostředí, kteří ve svých pracích dokládají, že některá prostředí poskytují mnohem víc příležitostí k trestné činnosti než jiná. Kritici ovšem často snižují význam příležitostí či lákadel jakožto skutečných příčin trestné činnosti. Tento názor je však mylný, jelikož k žádnému trestnému činu nemůže dojít, pokud chybí materiální podmínky pro jeho uskutečnění. Bez ohledu na míru svých kriminálních sklonů se nemůže daný jedinec dopustit trestného činu, pokud tyto materiální předpoklady chybějí. Jelikož příležitosti k trestné činnosti jsou nutnými podmínkami vzniku trestné činnosti, lze je označit za příčiny v pravém slova smyslu.³³

Mnoho lidí z nemilujících nebo rozvrácených rodin se nikdy nedopustilo trestné činnosti, a z mnoha lidí z dobrých, zajištěných rodin se stali recidivisté. O žádné teorii zaměřené na jedince tedy nelze říci, že by objevila podmínky nutně vedoucí k tomu, že se určitá osoba začne dopouštět trestné činnosti.

Neexistuje pochopitelně jediná příčina, která by automaticky vedla ke vzniku trestné činnosti. Nezbytná je však především příležitost, a proto ji lze stejným nebo větším právem označit za základní příčinu.

Tento způsob uvažování je možné osvětlit na následujícím příkladu: rozsah krádeží v obchodech se liší nejen jedinec od jedince, ale i obchod od obchodu. Obchod, v němž se snadno krade, zvyšuje trestnou činnost ze dvou důvodů: jednak vede ke kriminálnímu jednání víc lidí, jednak umožňuje každému zloději, aby kradl účinněji. Na druhé straně obchody, které maří krádeže díky promyšlenému uspořádání a řízení, zmenšují problém tím, že produkují méně zlodějů a snižují úspěšnost každého pachatele.³⁴

Lze tedy k příčinám vzniku trestné činnosti nepochybně právem přiřadit příležitosti nabízející možnost páchání trestné činnosti.

³³ <http://www.ok.cz/iksp/docs/291.pdf>

³⁴ <http://www.ok.cz/iksp/docs/291.pdf>

1. Příležitosti jsou jednou z příčin všech trestných činů, ne pouze běžných majetkových deliktů. Například výzkumy barů a hostinců ukazují, že jejich zařízení a způsob jejich vedení může výrazně zvýšit nebo snížit pravděpodobnost násilného chování. Studie podvodů, například s kreditními kartami, poukazují na bezpečnostní mezery, které lze odstranit. Dokonce i sexuální delikty a prodej drog lze ovlivnit omezováním příležitostí.
2. Příležitosti k trestné činnosti jsou vysoce specifické. Vloupaní do pošt vycházejí z jiné konstelace příležitostí než vloupání do bank nebo pouliční loupežná přepadení. Krádeže automobilů k divokým projížďkám závisejí na zcela jiné struktuře příležitostí než krádeže automobilů kvůli součástkám i než krádeže automobilů za účelem prodeje v zahraničí. Teorie příležitosti k trestné činnosti nám pomáhá rozeznat tyto odlišnosti, které je třeba vzít v úvahu, pokud se má prevence přesně zacílit na daný typ trestné činnosti.
3. Příležitosti k trestné činnosti se soustřeďují v určitých lokalitách a časech. Od místa k místu lze pozorovat markantní rozdíly, a to i uvnitř jedné oblasti s vysokou kriminalitou. V závislosti na příležitosti se křivka kriminality výrazně mění hodinu od hodiny a den ode dne. Koncentraci příležitostí k trestné činnosti na určitých místech a v určitých časech lze vysvětlit pomocí teorie běžné činnosti a teorie struktury trestné činnosti.
4. Příležitosti k trestné činnosti vycházejí z každodenního pohybu aktivit. Pachatelé a jejich cíle se pohybují v závislosti na cestách do práce, do školy a do středisek zábavy. Například kapesní zloději vyhledávají tlačenice v centru města a lupiči se přesunují na předměstí odpoledne, když jsou místní obyvatelé v práci nebo ve škole.
5. Jeden typ trestné činnosti vytváří příležitosti pro další. Dochází k tomu nejrůznějšími způsoby. Například vloupání obvykle otevírá prostor pro nákup a prodej ukradeného zboží a pro podvody s kreditními kartami. Kuplířství a prostituce s sebou mohou nést násilí a loupežná přepadení. Zdařilé vloupání pachatele někdy povzbudí k tomu, aby pokus na stejném místě později zopakoval. Když mladíkovi zmizí jízdní kolo, může mu připadat spravedlivé ukrást si místo něj jiné.
6. Některé produkty nabízejí lákavější příležitosti k trestné činnosti. Tyto příležitosti vycházejí především z hodnoty, přenosnosti, viditelnosti a přístupnosti potenciálních objektů trestné činnosti. Například videorekordéry mají vysokou hodnotu, jsou

snadno přenosné a lidé je často nechávají ležet na viditelných a přístupných místech. Proto tak často padnou za oběť zlodějům.

7. Společenské a technické změny vyvolávají nové příležitosti. Každý nový výrobek prochází čtyřmi fázemi; jsou jimi inovace, růst, masový prodej a nasycení. K největšímu počtu krádeží obvykle dochází v prostředních dvou fázích. Když přišly na trh laptopy, byly to poměrně exotické přístroje, o které se zajímalo jen málo zákazníků. Když se jejich cena začala snižovat a stále víc lidí chápalo, jak se používají, trh pro ně se rozšiřoval. Zároveň rostlo riziko krádeží. Toto riziko je v současnosti stále vysoké, jelikož za laptopy stojí silná reklama a vysoká poptávka. Až se jejich cena sníží natolik, že si je většina lidí bude moci pořídit, riziko krádeže se sníží zhruba na stejnou úroveň jako u kapesních kalkulátorů a jiných běžných pracovních pomůcek.³⁵

Nelze tvrdit, že by u všech trestných činů působil stejný faktor příležitosti, právě naopak. Příležitosti k trestné činnosti jsou pro každou skupinu deliktů a pro každou skupinu pachatelů vysoce specifické. Analytici trestné činnosti by neměli trestný čin definovat z právního hlediska, jelikož ani pachatel takto obvykle neuvažuje, když se rozhoduje, zda se deliktu dopustí. Pachatel například jde po ulici a hledá, co by ukradl, aniž by se předem rozhodoval, zda se zaměří na zahradu, příjezdovou cestu, garáž nebo přímo na dům. I při samotném vloupání může jeden typ pachatelů hledat především hotovost, druhý elektroniku a třetí šperky. Mezi posledními budou ti, kdo ukradené zboží použijí sami, ti, kdo ho prodají známému, ti, kdo vyhledají bazar, i ti, kdo se kradeného zboží půjdou zbavit do hostince nebo na bleší trh. Několik typů zlodějů automobilů se dopouští zcela stejného deliktu (z právního hlediska), avšak sledují přitom velmi odlišné cíle, a proto se liší i jejich způsob práce. Tím ovšem netvrdíme, že delikventi jsou vyhranění specialisté. Někdy prostě vyhlížejí příležitosti k trestné činnosti a chopí se těch, které se objeví. I ti, kdo se jednou zaměří na určitou věc, mohou druhý den přesunout svou pozornost jinam.³⁶

Obecně vzato lze říci, že příležitost k trestné činnosti je třeba vyhodnocovat pro velmi specifické kategorie trestných činů. Například poštovní loupeže, bankovní loupeže, pouliční loupežná přepadení a loupežná přepadení na schodištích činžovních

³⁵ <http://www.ok.cz/iksp/docs/291.pdf>

³⁶ <http://www.ok.cz/iksp/docs/291.pdf>

domů jsou z hlediska teorie příležitosti k trestné činnosti různé delikty. Budou se lišit způsobem provedení a také v tom, jakými metodami lze omezit příležitosti k nim. Dokonce i tyto kategorie je třeba z hlediska příležitosti rozdělit na kategorie užší. Například bankovní loupeže, na kterých se podílejí zaměstnanci banky, je nutné odlišit od obvyklejších ozbrojených přepadení. Některé principy příležitosti mohou samozřejmě fungovat u všech trestných činů. I ty je však třeba uplatňovat s ohledem na specifické prostředí a způsob provedení.

Jelikož delikty jsou různé, jsou vysoce rozrůzněné i způsoby, jak omezit příležitost. Odstranění jedné příležitosti nemusí mít žádný dopad na jinou. Kupříkladu zaměstnáme-li hlídače, kteří budou u výjezdu z víceúrovňového parkoviště vybírat peníze, může se tím omezit příležitost ke krádeži automobilu. Nemusí to ale mít téměř žádný vliv na vykrádání vozů zaparkovaných na vyšších úrovních. Mechanismy, které zabraňují krádeži automobilu, nemusí nutně zamezovat rozbití okna a ukradení rádia. Zámky zamezující vloupání nemají žádný vliv na krádeže předmětů zapomenutých na dvorku.

Poté, co se pachatel dopustí jednoho trestného činu, může být bezděky vtažen do dalších, a to v důsledku příležitostí, které se mu v průběhu deliktu otevřely. Nejlepším příkladem je vloupání, jež může přímo v domě vést k několika dalším trestným činům: k ozbrojenému útoku, násilí nebo pohlavně motivovanému napadení. Vloupání také vede k deliktům jako prodej a nákup ukradených předmětů nebo podvodné užívání ukradených kreditních karet. A konečně v případě, že je do činu zapojeno více pachatelů, mohou hádky o rozdělení kořisti rychle vést k násilnostem.

Kuplířství a prostituce také způsobují celou řadu dalších problémů. Často dochází k tomu, že jeden účastník okrade, oloupí či napadne druhého, nebo mu prodá nelegální drogy. Co když zákazník odmítne prostitutce zaplatit, nebo se neshodnou na tom, kolik jí dluží? To může vést k násilí. Mimo to se v rámci prostituce sex často směňuje za drogy či kradené zboží, nebo se tímto způsobem platí kuplířům či domácím.³⁷

Ti, kdo se zapletou do nelegálních aktivit, byť drobných, okamžitě ohrozí své postavení, což ho může dohnat k dalším trestným činům. Každý delikt může vést k násilnostem mezi jednotlivými pachateli, jelikož nemohou jít k soudu a požádat

³⁷ <http://www.ok.cz/iksp/docs/291.pdf>

soudce, aby jejich rozepře urovnal občanskoprávním řízením. Každý tajný delikt vystavuje zúčastněné nebezpečí dalšího trestného činu. Dokonce i drobný delikt, např. dopravní přestupek, může vést k tomu, že se viník snaží ujet nepoznán, potom ho stíhá policie, potom je obviněn z kladení odporu při zatýkání, atd. Drobné dopravní přestupky mohou vyústit v divokou jízdu, při níž dojde k násilí, zabití či nebezpečnému závodění s vozy. Nemusí vždy vést menší delikty k větším, nýbrž i naopak. Muž, který znásilní ženu, ji někdy i okrade. Ti, kdo provozují nelegální hazardní herny, se někdy sami účastní nelegálního sázení.

Ti, kdo prodávají větší balení nelegálních drog, je někdy sami zneužívají. Kromě toho někdy menší delikty poskytují zástěrku pro delikty závažnější. Potulka, pouliční prostituce, nelegální prodej a drobné obchodování s drogami mohou krýt kapesní krádeže, rozsáhlý prodej drog a přípravu loupežných přepadení. Mnoho zákonů se zaměřuje proti prvním článkům v kriminálním řetězci, např. proti výbavě potřebné pro prodej drog či pro vloupání. I zákony proti potulce a neoprávněnému vstupu lze zčásti interpretovat jako brzdy kriminogenních jevů.

Celkově lze říci, že jednotliví pachatelé se mohou dále zaplést do trestné činnosti nejméně osmi způsoby:

1. Tím, že utratí nelegální zisky za drogy nebo za prostitutky.
2. Tím, že se stejného deliktu proti stejné oběti či objektu dopustí znovu.
3. Tím, že tráví čas se spolupachateli, kteří je navádějí k další trestné činnosti.
4. Tím, že tráví čas s nebezpečnými osobami, které se pak na nich dopustí trestného činu.
5. Tím, že tráví více času na nebezpečných místech v nebezpečných časech.
6. Tím, že provokují jiné osoby, které je pak napadnou.
7. Tím, že u nich vznikají nákladné drogové závislosti, což vede k trestným činům.
8. Tím, že v důsledku zneužívání drog ztrácejí soudnost a nadměrně riskují.³⁸

³⁸ <http://www.ok.cz/iksp/docs/291.pdf>

5. Prevence nárůstu kriminality

5.1. Vymezení pojmů

Prevenci kriminality lze rozdělit do několika základních směrů – struktura prevence kriminality:

sociální opatření - zabývají se sociálními a ekonomickými problémy, zaměřují se na ohrožené jedince a jejich rodiny, na skupinu obyvatel městské čtvrti, s cílem změnit nepříznivé socioekonomické prostředí, které jsou považovány za klíčové příčiny páchání trestné činnosti. Jedná se o aktivitu ovlivňující proces socializace a sociální integrace.

situační opatření – cílem je omezování příležitosti k páchání trestné činnosti, zvyšování rizika dopadení pro pachatele, snižování zisků z trestné činnosti, včetně urbanistického plánování z hlediska potřeb bezpečí občanů a nasazení technických opatření. Situační prevence staví na zkušenosti, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností. Tuto oblast charakterizujeme jako opatření režimové, fyzické a technické ochrany, které se snaží minimalizovat kriminogenní podmínky. Úspěšnost projektů je vysoká a měřitelná.

informování občanů – zprostředkování informací o bezpečnostní situaci, o účinných formách obrany před trestnou činností a zapojení občanů do aktivního způsobu zvyšování vlastní bezpečnosti i bezpečí svého okolí. Obsahově se jedná o široké spektrum informací, které se mohou týkat stavu, vývoje a typů kriminality v lokalitách, rizikových způsobů chování, vysvětlování smyslu a výhod zabezpečování majetku a pojištění, technického řešení, možnosti spolupráce v komunitě a spolupráce s policií apod. Cílem projektů je zvyšování informovanosti obyvatel a motivace k aktivnímu přístupu pro zajišťování vlastní bezpečnosti a ochrany majetku.³⁹

Objekty prevence kriminality:

- kriminogenní faktory – sociální prostředí, příčiny a podmínky kriminality,
- potencionální nebo skuteční pachatelé trestné činnosti,

³⁹ http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_70_1.pdf

- potencionální nebo skutečné oběti trestných činů.

Úroveň preventivních aktivit je tvořena:

primární prevencí – zaměřuje se na všechny občany (osvěta, informace, volnočasové aktivity),

sekundární prevencí – zaměřuje se na rizikové skupiny osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti, na sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, povalečství, vandalismus, rasové konflikty), na příčiny kriminogenních situací (dlouhodobá nezaměstnanost, sociální chudoba apod.) a na extrémně nepříznivé životní prostředí (ghetta, holobyty, zdevastovaná vybydlená sídliště apod.),

terciární prevencí – spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob a je zacílena na rizikové sociální prostředí.

Preventivní aktivity v České republice se uskutečňují na úrovni:

celostátní úrovni – na této úrovni jsou realizovány projekty celostátního významu aplikované na území celé ČR;

krajské úrovni – úkolem krajské úrovně je přenesení preventivní politiky státu na úroveň kraje. Nástrojem jsou Krajské programy prevence kriminality, které jsou realizovány na území celého kraje, jeho částí nebo území obce;

městské úrovni - cílem městské úrovně prevence kriminality je snižování trestné činnosti a zvyšování pocitu bezpečnosti občanů ve větších městech.⁴⁰

5.2. Prevence 1989

V období před rokem 1989 byla prevence kriminality u nás zaváděna centralizovaně ve státních a společenských institucích spadajících do okruhu subjektů prevence kriminality. Výjimečné postavení v systému prevence kriminality zaujímala

⁴⁰ http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_70_1.pdf

Komunistická strana Československa a její orgány, tím že sama vymezovala koncepci boje s kriminalitou a určovala linii trestní politiky. Koordinující úloha pak náležela prokuratuře, která měla mezi ostatními subjekty prevence postavení prvního mezi rovnými. Prokuratura byla všeobecně pokládána za orgán, kterému náležela koordinace i iniciativa v oblasti prevence, zejména pokud šlo o orgány činné v trestním řízení a v rámci dozoru nad zákonností i vůči dalším orgánům a organizacím. Konkrétní preventivní aktivity spočívaly především na okresních (městských) správách Sboru národní bezpečnosti a na příslušných komisích národních výborů, které se zabývaly delikvencí a jinými negativními jevy. Přes určité snahy zvýšit pružnost a přenést prevenci kriminality více na místní úroveň (srov. např. preventivní programy sociální prevence na okrese Mělník a v Pardubicích – Polabinách) zůstal systém prevence až do roku 1989 nekomplexní a formální.

Rozpadem předchozího politického systému se formálně organizovaná prevence kriminality zcela zhroutila. Česká republika se tak na počátku 90. let ocitla před úkolem konstituovat nový systém prevence kriminality.

V roce 1991 vydal Československý helsinský výbor dokument Právo občanů na bezpečnost v právním státě. Bylo v něm především požadováno, aby při všech vládách (federální, české i slovenské) byly ustanoveny Výbory pro prevenci kriminality jako jejich mezirezortní orgány. Dále, aby takové výbory připravily potřebné preventivní programy.⁴¹

Základní zásady prevence kriminality v České republice jsou následující:

- Preventivní aktivity vycházejí z výsledků kriminologických výzkumů a bezpečnostních analýz na místní a celostátní úrovni.
- Těžiště preventivních aktivit se přenáší na místní úroveň.
- Administrativní zásahy z centra se minimalizují. Centrální orgány poskytují místním orgánům zpravidla jen metodické vedení, informace a částečnou ekonomickou podporu.
- Mezi orgány centrálními a místními neexistují vztahy podřízenosti a nadřízenosti.

⁴¹ Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality, druhé přepracované vydání, Praha 2005 ISBN 80-7251-200-5 s.44-45

- Programy na místní úrovni respektují místní potřeby.
- Na místní úrovni jsou preventivní aktivity koordinovány místními orgány, důraz je kladen na součinnost a vzájemnou informovanost všech subjektů, které se na prevenci podílejí.
- Při realizaci konkrétních programů se spojuje prvek profesionální a laický.
- Důraz je kladen na odbornou připravenost realizátorů programů.
- Zvyšuje se význam situační prevence – vytváření bariér znesnadňujících páčání trestné činnosti.
- Při vytváření i realizaci programů na místní úrovni úzce spolupracuje policie.

Úspěšnost preventivních programů je podmíněna veřejnou podporou a informovaností.

Cílem prevence kriminality v České republice je zejména snižování míry a závažnosti trestné činnosti na jedné straně a zvyšování pocitu bezpečnosti občanů na straně druhé. Prostředkem ke splnění těchto cílů je začleňování prevence kriminality do generelu rozvoje obcí a spolupráce mezi orgány státní správy, samosprávy, Policií ČR, občany a nevládními organizacemi.⁴²

5.3. Způsob provádění prevence

1. Prevenci kriminality lze provádět omezováním příležitostí. Metody situační prevence kriminality zaměřené na omezování příležitostí vycházejí ze systematických struktur a pravidel, které jsou pro všechny oblasti života stejné, i když preventivní metody je vždy třeba přizpůsobit dané situaci. Tyto metody vycházejí z teorie racionálního výběru a jejich cílem je:
 - a. zvýšit vnímané úsilí vynakládané na trestnou činnost,
 - b. zvýšit vnímaná rizika,
 - c. snížit předpokládané zisky a
 - d. odstranit záminky pro trestnou činnost.

⁴² Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality, druhé přepracované vydání, Praha 2005 ISBN 80-7251-200-5 s.44-45

Situační prevence kriminality tedy není jen souborem improvizovaných metod, ale důsledně vychází z teorie příležitosti. Existuje už téměř sto vyhodnocených příkladů úspěšné realizace situační prevence kriminality.

2. Omezení příležitostí obvykle nevede k přesunu trestné činnosti. V rámci vyhodnocení se většinou zjistila malá míra přesunu v důsledku realizace situační prevence. Žádný z výzkumů nezjistil, že by došlo k úplnému přesunu. Každá osoba nebo organizace zapojená do snižování kriminality tedy může dosáhnout skutečného zisku. I pokud se trestná činnost přesune, je možné ji odvrátit od nejméně žádoucích objektů, časů či lokalit.
3. Zacílené omezení příležitostí může vést k rozsáhlejšímu snížení kriminality. Preventivní opatření v jedné lokalitě mohou vést k „rozšíření zisků“, do sousedních časů a lokalit, jelikož pachatelé podle všeho přeceňují dopad takových opatření. Navíc lze důvodně předpokládat, že omezení příležitostí k trestné činnosti může snížit míru kriminality na lokální i celospolečenské úrovni.⁴³

Kdyby nebyla pravda, že omezování příležitostí pomáhá při prevenci kriminality, nikdo by se neobtěžoval běžnými bezpečnostními opatřeními, jako jsou zamykání vozů a domů, přechovávání peněz na bezpečných místech, rady dětem, aby se vyhýbaly neznámým lidem, a hlídání sousedního domu či bytu, když jeho obyvatelé odjedou. Taková bezpečnostní opatření však provádíme dennodenně. Tyto činnosti mohou někdy přesunout riziko kriminálního útoku jinam. Aby se tomu zamezilo a aby se zajistilo obecnější snížení rizika kriminality, musí policie, vláda a jiní činitelé provádět širší opatření na omezení příležitostí. Z takových úvah vychází několik modelů prevence kriminality:

- zacílené hlídkování,
- uspořádání prostoru umožňující ochranu,
- prevence kriminality pomocí designu uzpůsobeného prostředí,

⁴³ <http://www.ok.cz/iksp/docs/291.pdf>

- situační prevence kriminality.

Navzdory určitým odlišnostem se každá z těchto metod snaží omezit příležitosti k trestné činnosti u daných druhů objektů, lokalit a tříd obětí. Každá se zaměřuje na prevenci velice specifických typů trestné činnosti. Žádná z nich se nepokouší zlepšovat lidskou povahu. A co je nejdůležitější, všechny čtyři metody se snaží zamezit trestné činnosti praktickými, přirozenými a jednoduchými způsoby při nízkých společenských a ekonomických nákladech.⁴⁴

6. Strategie prevence kriminality na léta 2008 – 2011

Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011 navazuje na předcházející strategie a klade si za cíl dále zvyšovat pocit bezpečí občanů a snižovat míru a závažnost trestné činnosti. Vláda v ní definuje základní priority, principy a okruhy prevence kriminality a představuje doporučený rámec pro tvorbu a uskutečňování strategií prevence kriminality všech článků veřejné správy na úrovni ústředních správních úřadů, krajů a obcí.

Strategie je koncipována na základě současné situace v oblasti kriminality, vychází z nejnovějších poznatků vědeckých výzkumů a domácích i zahraničních zkušeností. Priority Strategie spočívají ve snižování majetkové a násilné kriminality, v eliminaci kriminálně rizikových sociálně patologických jevů, v omezování příležitostí k páčání trestné činnosti, ve zvyšování rizika pro pachatele, že bude dopaden, a v informování občanů o legálních možnostech ochrany před trestnou činností. Cílovými skupinami, jimž bude věnována zvýšená pozornost, je mládež ohrožená sociálně patologickými jevy nebo již s kriminální zkušeností, prvopachatelé trestných činů, recidivisté a sociálně vyloučené komunity. Důraz bude kladen na plošné zavádění Systému včasné intervence a týmů pro mládež, jako významného nástroje snižování trestné činnosti mládeže a na legislativní ukotvení prevence kriminality v českém právním řádu.⁴⁵

⁴⁴ <http://www.ok.cz/iksp/docs/291.pdf>

⁴⁵ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016.html>

6.1. Podrobný popis východisek strategie

Údaje o protiprávním jednání a formách jeho řešení

Odsouzené osoby

Soudy ČR bylo v roce 2006 pravomocně odsouzeno 69 379 osob (nárůst oproti roku 2005 o 1 818 odsouzených). Nejčastěji byly ukládány tresty odnětí svobody s podmíněným odkladem (55,7 %). Tresty odnětí svobody nepodmíněné byly uloženy ve 14,4 % případů, trest obecně prospěšných prací byl uložen 17,1 % a samostatný peněžitý trest byl uložen 3,8 % odsouzených. Nepodmíněné tresty odnětí svobody byly nejčastěji ukládány ve výměře do jednoho roku (66,4 % z uložených nepodmíněných trestů) a dále ve výměře od jednoho roku do pěti let 3 124 osobám (31,3 %).⁴⁶

Pachatelé trestné činnosti

Podíl dětí ve věku do 15 let na celkovém počtu pachatelů stagnoval na 2,5 %, stejně tak i podíl mladistvých ve věku od 15 do 18 let na 4,7 %. Ve struktuře objasněných trestných činů převládají u dětí i u mladistvých majetkové trestné činy. Mladiství se dopouštějí zejména krádeží všeho druhu a loupeží. U dětí jednoznačně vedou krádeže kapesní. Dlouhodobý pokles podílu mládeže na páčání trestné činnosti lze spatřovat v poklesu podílu dětí a mladistvých v populaci a také v dekriminalizaci majetkových trestných činů, ke které došlo v roce 2002, kdy vešla v platnost novelizace ustanovení § 89 odst. 11 trestního zákona ohledně zvýšení výše škody nikoli nepatrné na 5 000,- Kč. Celkem bylo odsouzeno 2 772 mladistvých osob (3,99 %). Mladistvým byla ukládána převážně trestní opatření odnětí svobody s podmíněným odkladem (123 osobám), obecně prospěšné práce (62 osobám).

Nepodmíněných trestních opatření bylo v roce 2006 uloženo 8. V případě 668 mladistvých bylo upuštěno od potrestání.

⁴⁶ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

Oběti trestné činnosti

Jediným a ne zcela kompletním zdrojem informací o obětech trestné činnosti je Evidenčně statistický systém kriminality vedený Policií ČR. Počet obětí se snížil na 49 940. Obětí trestné činnosti jsou občané, kteří se v souvislosti s páchanou trestnou činností stanou objektem přímého útoku pachatele, ať již konkrétním fyzickým napadením nebo formou majetkové nebo jiné újmy (pokles o 1 833), snížil se i počet dětských obětí. Nejčastěji jsou děti (věk 0-15) obětí násilných trestných činů a mravnostních trestných činů, mladiství (věk 15-18) jsou předmětem útoku pachatelů majetkové a násilné kriminality. Nejčastěji jsou osoby do 18 let obětí kapesních krádeží a loupeže. U obětí nad 18 let převládají trestné činy krádeže, úmyslného ublížení na zdraví a loupeže.

Z hlediska pohlaví je počet obětí vyrovnaný. Mírně převažují oběti muži (53,3 %) nad ženami (46,7 %). Muži jsou častějšími oběťmi vražd, loupeže a úmyslného ublížení na zdraví. Ženy naopak oběťmi vyhrožování, omezování osobní svobody, týrání, znásilnění a pohlavního zneužívání.

Zvýšená pozornost je věnována některým specifickým skupinám obětí latentních typů kriminality – domácího násilí. Policie ČR zjistila 164 (-38) trestných činů týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zákona a 532 (-14) trestných činů týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 215a) tr. zákona.⁴⁷

Zkrácené přípravné řízení

Z hlediska preventivního působení na pachatele je jedním z předpokladů omezení recidivy rychlost reakce práva a včasná náprava. Pro tuto oblast existuje možnost využití zkráceného přípravného řízení podle § 179a a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Ve zkráceném přípravném řízení bylo v roce 2006 sděleno podezření v 29 869 případech, tj. u 22,7 % objasněných trestných činů. Jedná se o nárůst o 36,8 %. Policie ČR zkráceného přípravného řízení využila nejvíce u trestných činů maření výkonu úředního rozhodnutí, opilství, výtržnictví, krádeží, neoprávněného užívání cizí věci, porušování domovní svobody, násilí a vyhrožování proti skupině obyvatel.

⁴⁷ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

Obchodování s lidmi

V roce 2006 bylo zjištěno celkem 16 trestných činů obchodování s lidmi (§ 232a trestního zákona), objasněno bylo 13 případů. Pro tyto činy bylo stíháno celkem 11 osob. Obchodováním s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a organizováním prostituce se zabývají zejména ruskojazyčné a bulharské skupiny organizovaného zločinu, které působí po celé České republice, zejména pak v severních a západních Čechách (při hranici se SRN), na jižní Moravě (při hranicích s Rakouskem) a v Praze. Zvyšuje se podíl pachatelů vietnamské a čínské národnosti, na vnitrostátním obchodu s lidmi se pak signifikantně podílejí občané ČR romské národnosti.⁴⁸

Postoj veřejnosti k bezpečnosti a k prevenci kriminality

Výzkum veřejného mínění Spokojenost občanů s prací Policie ČR

Pocity ohrožení a nebezpečí jsou významně spojeny s velikostí místa bydliště a nejvyšších hodnot dosahují ve velkoměstech (nejsilněji v Praze); s různou mírou intenzity je pocítují více než dvě třetiny občanů. Za nejvíce problémová místa z hlediska pocitu bezpečí označují občané okolí hospod, heren, nočních klubů a diskoték. Na druhém místě jsou nejvíce obávaná neosvětlená a málo frekventovaná místa. Mezi trestné činy znepokojující veřejnost patří vandalství, kapesní krádeže, vloupání do bytu, domu, chalupy a vloupání do auta (obávají se jich zhruba 2/3 občanů). Fyzického násilí v různých formách se obává téměř polovina občanů. Občané mají vysoký zájem o informace o preventivních opatřeních policie a jejích záměrech a plánech do budoucna (zájem okolo 70 %). Pokud by Policie ČR pořádala pravidelná informativní setkávání s občany, velký zájem by o ně měla třetina dotázaných. Více než 2/3 občanů považují Policii ČR za partnera, na kterého se mohou s důvěrou obrátit. Občané ČR si většinou uvědomují, že policie nemůže sama zabezpečit prevenci trestné činnosti, a že aktivní roli v prevenci zločinu musí sehrávat samotný občan. Tři čtvrtiny lidí sdílejí názor, že o jejich bezpečnost a o bezpečnost jejich majetku by se měli rovnoměrně starat sami občané, policie a místní samospráva. O své bezpečí i svůj majetek se Češi starají poměrně aktivně - pouze 7 % z nich dosud v tomto směru

⁴⁸ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

nepodniklo žádné kroky. Občané projevují i jistou dávku občanské odpovědnosti a jsou ochotni spolupracovat s Policií ČR při objasňování trestné činnosti. Ochota informovat Policii ČR o trestném činu se mezi občany pohybuje na úrovni 93 %. Více než polovina lidí však považuje za nedostatečnou prevenci v oblasti zamezování pouliční kriminalitě a kriminalitě mládeže a také v oblasti potírání prostituce. Nejčastějším názorem na zvýšení bezpečí v místě bydliště je posílit pěší hlídky policistů společně s autohlídkami. Tři čtvrtiny občanů považují kamerový monitorovací systém za velice užitečný pro zvyšování bezpečnosti, přičemž nemají obavy z narušování soukromí.⁴⁹

Preventivní aktivity v názorech obyvatel měst

Oblast zvýšení bezpečnosti a prevence kriminality byla druhou nejčastěji zmiňovanou prioritou k řešení problémů ve městech (na prvním místě byla uváděna problematika nezaměstnanosti). Z hlediska druhu trestné činnosti panuje největší nespokojenost mezi občany s krádežemi. Obyvatelé zkoumaných měst považují za neúčinnější ty aktivity, které se snaží naplnit volný čas mládeže. Respondenti zdůrazňují také důležitost posílení počtu policistů v ulicích. Celkově lze říci, že občané se v zásadě ztotožňují s metodami, které byly v rámci preventivních programů na místní úrovni aplikovány v minulosti. I v případě těch „nejméně“ podporovaných preventivních opatření dosahuje jejich podpora ze strany občanů téměř 60%.⁵⁰

Občané o kriminalitě a prevenci

Převážná část respondentů spatřuje zdroj delikventního chování lidí především v jejich špatné výchově. Za hlavní pachatele trestných činů v ČR považují Romy (43 % odpovědí). Téměř každý třetí dotázaný pak kriminální chování spojuje s cizinci, přistěhovalci či uprchlíky, více než každý čtvrtý s nějakým typem závislosti. Činnost orgánů, jejichž úkolem je zajišťovat bezpečnost a pořádek a nalézat spravedlivá řešení, hodnotí občané jako průměrnou. Městská policie je, jako již tradičně, hodnocena hůře než Policie ČR. Nejhůře lidé vnímají činnost soudů - trestních senátů. Úroveň komunikace s veřejností ze strany policie označuje něco málo přes polovinu respondentů (52 %) za střední a bezmála druhá polovina (43 %) ji vnímá jako nízkou;

⁴⁹ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

⁵⁰ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

jako vysokou pouhá 3 %. Polovina občanů se domnívá, že občané nepomáhají aktivně policii při odhalování trestné činnosti a více než polovina (56 %), že nepomáhají při předcházení trestné činnosti. Zodpovědnost za ochranu majetku (konkrétně bytu a auta) spočívá na samotných občanech (85 %, resp. 76 %). Odpovědnost za ochranu proti kapsářům a především za ochranu před přepadením na ulici je už ve větší míře chápána také jako odpovědnost státu. I přes výše uvedené názory téměř dvě třetiny dotázaných neuskutečnily v posledních dvou letech žádná nová bezpečnostní opatření.

Preventivní přístup v potírání delikvence preferuje 53 % respondentů, represivní (důsledné trestání a odstrašení, citelnější tresty) volí 45 %. Mezi preventivními opatřeními občané preferují podporu snižování nezaměstnanosti (57 %), zvýšení počtu policistů v ulicích (45 %) a zavedení většího množství bezpečnostních kamer do ulic (31 %). Vzkazy odborníkům, zabývajícím se u nás profesionálně prevencí kriminality bezpečností občanů, obsahovaly nejčastěji požadavky:

- zodpovědné osoby mají zvýšit své úsilí a přistupovat ke své práci odpovědněji a s větším nasazením;
- policisté by se měli častěji objevovat přímo v ulicích a navštěvovat riziková místa;
- věnovat se přednostně práci s dětmi a mládeží;
- zpřísnit tresty a výkon trestu odnětí svobody;
- bojovat s korupcí;
- více spolupracovat a komunikovat s veřejností.⁵¹

Občané se nejvíce obávají následujících trestných činů: vloupání do bytu, kapesní krádeže, krádež auta, vandalismus, loupežné přepadení. Na opačném konci tohoto žebříčku nacházíme terorismus, organizovaný zločin, znásilnění (díky disproporcčnosti názorů mužů a žen) a vydírání. Jedna čtvrtina respondentů prohlásila, že by se v případě budoucí viktimizace obrátili na nějakou organizaci, která se zabývá pomocí obětem. Více než třetina „určitě“ nebo „spíše“ rozhodnutých však neví, jakou organizaci by mohli vyhledat. Další třetina by odbornou pomoc hledala u policie; velmi

⁵¹ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

nízké je zastoupení sociálních služeb v rámci obce. Nejčastějším zprostředkovatelem informací o kriminalitě (pro všechny věkové skupiny) je podle očekávání televize. Druhou příčku získal tisk; jeho obliba roste s věkem.⁵²

Výzkumná expertní zjištění

Institut dohledu u podmíněného propuštění

Probační úředníci hodnotili v působišti svého střediska podmínky pro realizaci výkonu přiměřených povinností a omezení. Jako nejlepší hodnotili podmínky pro léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením, i když je nezbytné konstatovat, že tyto podmínky jsou hodnoceny na škále pouze jako průměrné. Jako nejhorší jsou hodnoceny podmínky pro plnění programu sociálního výcviku. Probační úředníci podle svých zkušeností označili za největší překážky resocializace:

- nezaměstnanost odsouzených a obtížný způsob nalézání zaměstnání;
- návrat do závadného prostředí a opětovné páchaní trestné činnosti;
- neochota změnit styl života, nedostatek motivace k resocializaci;
- ztráta bydliště, rodinného a sociálního zázemí;
- neexistence sociálních a resocializačních programů, nedostatek spolupracujících institucí;
- finanční problémy - dluhy za náklady z výkonu trestu, dluhy za náklady trestního řízení, neschopnost platit náhradu škody poškozenému.

Dále byli dotazováni sociální pracovníci Vězeňské služby ČR, kteří za nejaktivnější nestátní subjekty napomáhající při naplňování účelu trestu označili církve. Působení církví při práci s bývalými či současnými vězni je z pohledu sociálních pracovníků nejrozsáhlejší i nejprospěšnější.⁵³

⁵² <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

⁵³ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí

Motivaci mladistvých k páčání trestné činnosti je možné z materiálů státních zastupitelství a soudů vysledovat pouze se značnou rezervou. Nejčastěji je konstatován zjištěný motiv bez dalšího rozboru (a mnohdy tomu tak skutečně je). Z některých indicií lze však usuzovat i na další motivační faktory, jako je např. malé právní vědomí mladých pachatelů spojené s malou důvěrou v legální prostředky prosazení práva, snaha potrestat nejrůzněji definované (domnělé či skutečné) asociality oběti, msta či závist, zvláště pocit majetkové nerovnosti, neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu či se jich vzdát úplně.

Jednu z nejdůležitějších motivací trestné činnosti však můžeme hledat i v nudě a nestrukturovaném volném čase pachatelů a jejich potřebě se odreagovat a prožít něco dobrodružného nebo vzrušujícího. Někdy se trestná činnost jeví jako pokus o nevhodnou kratochvíli a únik z problému všednosti. Zde je třeba hledat i nezanedbatelný vliv zneužívání alkoholu a nealkoholových drog. Velkou roli v podmínkách vhodných pro delikvenci mladistvých pachatelů sehrává též zjevný výchovný deficit - výchova, která nezvládla osobnostní impulzivitu pachatele, způsobila jeho citovou deprivaci a zanedbala rozumovou kultivaci. Značný vliv má prokazatelně nestabilní rodinné zázemí a častá kriminální infekce v blízkém okolí dětí.⁵⁴

Světové strategie prevence kriminality

Mezi osvědčené světové strategie, které využívá Strategie ČR lze zařadit:

- zaměření na kriminalitu specifických, zranitelných a ve zvýšené míře ohrožených cílových skupin (Argentina - Program Zranitelné komunity);
- kombinaci národního a lokálního přístupu k předcházení specifickým druhům trestné činnosti (Austrálie - Národní strategie proti vloupání); poradenství, informování občanů a zapojení týmu realizátorů včetně komerční sféry
- (Belgie - Boj proti vloupání prostřednictvím technické prevence);
- vzdělávání týmu odborníků, vytváření odborných pracovních skupin, podpora socializačních a motivačních programů (Brazílie - Zůstat naživu);

⁵⁴ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

- spolupráci státní a obecní policie, aktivní zapojení občanů (dobrovolníků) do preventivních aktivit (Brazílie - Politika veřejné bezpečnosti, Estonsko – Estonské sousedské hlídky);
- podporu výměny dobrých zkušeností a osvědčených postupů a kooperace více měst (Brazílie - Metropolitní fórum o veřejné bezpečnosti);
- důraz na pozitivní změnu prostoru pro život a bydlení (Anglie a Wales – Strategie obnovy městských čtvrtí, Program pro bezpečnější čtvrti, Finsko - Kmotří Medvědího parku: změna městského parku na životní prostor pro občany);
- využití výzkumu veřejného mínění pro identifikaci problémových míst a jeho opakování po uskutečněných opatřeních (Peru – místní Výbory pro občanskou bezpečnost, komunální prevence kriminality);
- orientaci práce policie na občana a potřeby komunity, zapojování policie jako partnera do řešení problémů (Filipíny - Systém policejní činnosti zaměřený na komunitu);
- programy restorativní justice zaměřené zejména na mladistvé pachatele, jedná se zejména o mediaci mezi pachatelem a obětí a rodinné skupinové konference.⁵⁵

Postoje veřejnosti k problematice bezpečnosti a prevence kriminality

Ze závěrů řady kriminologických výzkumů a výzkumů veřejného mínění, které byly v minulých letech provedeny, jednoznačně vyplynulo, že otázka bezpečnosti je druhým nejčastěji zmiňovaným problémem, který si občané přejí, aby stát řešil (na prvním místě byla uváděna nezaměstnanost).

Většina občanů:

- .dává jednoznačně přednost prevenci před represí,
- . má pocit ohrožení a obává se trestných činů; pocity ohrožení a nebezpečí jsou významně spojeny s velikostí místa bydliště; nejvyšších hodnot dosahují ve velkoměstech,

⁵⁵ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/priloha2.pdf>

- považuje za nejproblémovější okolí hospod, heren, nočních klubů a diskoték a dále neosvětlená a málo frekventovaná místa,
- se nejvíce obává vandalství, kapesních krádeží, krádeží motorových vozidel, vloupání do bytu, domu, chaty, chalupy a do aut a pociťuje silný strach z fyzického násilí (loupeže),
- hodnotí opatření proti pouliční kriminalitě a kriminalitě mládeže jako nedostatečná,
- má zájem o informace o bezpečnostní situaci v místě bydliště, o preventivních opatřeních policie a o jejích záměrech do budoucna,
- chápe, že policie nemůže sama zabezpečit prevenci trestné činnosti, a že aktivní roli v prevenci zločinu musí sehrávat samotný občan,
- sdílí názor, že o bezpečnost občanů a jejich majetku by se měli rovnoměrně starat sami občané, policie a místní samospráva,
- domnívá se, že ke zvýšení bezpečnosti je třeba posílit přítomnost policistů na ulicích, rozšiřovat počet kamerových monitorovacích systémů,
- zastává názor, že je třeba vytvářet podmínky pro trávení volného času dětí a mladých dospělých, pozitivně ovlivňovat výchovu v rodině a podporovat zaměstnanost.⁵⁶

Zkušenosti z realizace předchozích strategií prevence kriminality v ČR

V České republice byly institucionální podmínky pro rozvoj preventivní politiky vytvořeny v roce 1993, kdy byl zřízen RVPPK. V roce 1996 byly poprvé na prevenci kriminality vyčleněny finanční prostředky (150 mil. Kč) v kapitole Všeobecná pokladní správa státního rozpočtu a hlavním pilířem preventivní činnosti se stal Program prevence kriminality na místní úrovni, který je realizován samosprávami obcí za příspěví státní účelové dotace. Hlavní charakteristikou období 1996 -2007 bylo budování systému prevence kriminality včetně jeho organizačního, personálního, informačního i finančního zabezpečení. Vytvořený systém se opírá o preventivní programy resortů zastoupených v RVPPK, o programy prevence kriminality na místní úrovni, o výzkumnou, analytickou, vyhodnocovací a preventivní činnost Ministerstva vnitra a Policie ČR, o spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi a se subjekty podnikajícími zejména v oblasti situační prevence. V letech 1996 až 2003 byly realizovány Programy zpočátku pouze ve větších městech s počtem obyvatel nad

⁵⁶ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/strategie3.pdf>

30 tisíc, od roku 1999 i v menších městech. Za dobu trvání Programu bylo celkem podpořeno více než 4 000 projektů prevence kriminality ve 230 obcích a 8 krajích státní účelovou dotací blížící se částce 900 mil. Kč. Od roku 2004 do současnosti je realizován program Partnerství, který umožňuje podporovat preventivní aktivity i v malých obcích - počet obyvatel nehraje roli, klíčový je rozsah bezpečnostního problému. Od roku 2006 se do realizace Programu zapojily také kraje.

Dvanáctileté zkušenosti praktické realizace preventivní politiky státu ukázaly, že dlouhodobá metodická, konzultační a finanční podpora samosprávám ze strany státu přinesla efekt v podobě integrace preventivní politiky do sociální, vzdělávací, zdravotní a bezpečnostní politiky měst, ve vytvoření nových poradních orgánů (komise prevence kriminality), zřízení nových profesních pozic (manažer prevence) a v uznání významu preventivního působení vyjádřeného ve zvyšujícím se finančním podílu samospráv na realizaci dílčích opatření¹⁵. Tento pozitivní efekt se dostavil především u měst s vyšším počtem obyvatel, s rozvinutější infrastrukturou institucí, s vyšším rozpočtem a tam, kde státní účast a podpora byla dlouhodobá. V programu Partnerství byla posílena partnerská role Policie ČR, a to zejména při identifikaci problémů a v jejím aktivním zapojení do preventivních aktivit a do rozhodovacích procesů na všech úrovních. 15 Povinný podíl realizátorů (obce a kraje) byl 10 % z celkových vynaložených prostředků na projekty prevence kriminality. Dlouhodobě však tento podíl převyšuje 40 %.⁵⁷

6.2. Specifické cíle Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011

- Fungující a stabilní systém prevence kriminality na všech úrovních veřejné správy
- Posílení kompetencí krajů a obcí při plánování a realizaci preventivních opatření.
- Systematická partnerská spolupráce mezi příslušnými orgány na všech úrovních veřejné správy.
- Profesní stabilizace kvalifikovaných manažerů prevence kriminality na úrovni krajů a měst, kteří budou vybaveni potřebnými kompetencemi.
- Profesní stabilizace kvalifikovaných pracovníků Policie ČR a obecní policie v oblasti prevence kriminality.

⁵⁷ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/strategie3.pdf>

- Zajištění finančních zdrojů ze státního rozpočtu, z rozpočtů krajů a obcí a evropských fondů na realizaci úkolů vyplývajících ze Strategie.
- Zapojování širokého spektra subjektů do preventivních programů, do jejich přípravy, organizace a zabezpečení.⁵⁸

6.3. Principy Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011

1. Strategie je východiskem pro zpracování koncepčních materiálů v oblasti prevence kriminality na úrovni krajů i měst.
2. Tvorba a realizace preventivních programů vychází z analýz bezpečnostní situace na všech úrovních veřejné správy a reflektuje podmínky praxe a potřeby veřejnosti.
3. Těžiště preventivních aktivit je na praktické úrovni.
4. Administrativní zásahy z centra jsou minimální. Centrální orgány plní úlohu koncepční, legislativní, metodickou, informační a částečně ekonomicko-podpůrnou.
5. V preventivních programech se spojuje prvek profesionální a laický.
6. Úspěšnost realizovaných aktivit je podmíněna srozumitelným vymezením rolí a kompetencí, partnerskou spoluprací a výměnou informací včetně veřejné podpory a informovanosti.
7. Policie ČR spolupracuje na vytváření preventivních programů, a to zejména v oblasti informační, analytické a vyhodnocovací. Její role se posiluje i při realizaci praktických preventivních opatření, zejména na místní úrovni.

Na úrovni krajů a obcí může být oblast bezpečnosti občanů a prevence kriminality také součástí komunitních plánů (střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb), pokud sociální služby slouží k tomuto účelu.⁵⁹

⁵⁸ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016.html>

⁵⁹ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016.html>

ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo zjistit příčiny nárůstu kriminality po roce 1989 a důvody vzniku těchto příčin, v neposlední řadě poukázat na statistiky kriminality od roku 1989 až po rok 2002, které jsou zahrnuty v příloze a vzájemně porovnány.

Co se týče statistik před rokem 1989, podle slov tiskového mluvčího Krajského ředitelství policie JČK Mgr. Jiřího Matznera, nejsou tyto statistiky objektivní a díky tištěné formě téměř nevyhledatelné a nedostupné.

Statistiky po roce 2002 nejsou v příloze zahrnuty, protože díky tehdejší změně trestního zákona, kdy se měnila hranice mezi přestupkem a trestným činem, by bylo porovnání se statistikami před rokem 2002 nemožné. Pokud Vás, ale tyto statistiky zajímají, naleznete je v archivu na stránkách MVČR.

Dalším cílem bylo přiblížit situaci před a po roce 1989 očima prostého občana, nyní JUDr. Luďka Kučery, který mi byl nápomocen svými zážitky, zkušenostmi a poznatky té doby.

Závěrečnou částí jsou strategie prevence kriminality na rok 2008 až 2011, která je v práci zkrácena na principy a specifické cíle strategie.

Mým posledním slovem je, že kriminalita, jak je již uvedeno v úvodu, existuje od samého počátku vzniku lidské společnosti a stejně jako společnost se neustále dále vyvíjí. Je každodenní nevyhnutelnou součástí života každého z nás a také pouze na nás (myslím celou společnost) je, jak se s ní dokážeme vyrovnat, bojovat s ní nebo jako u některých jedinců se, bohužel, do ní zapojit.

PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

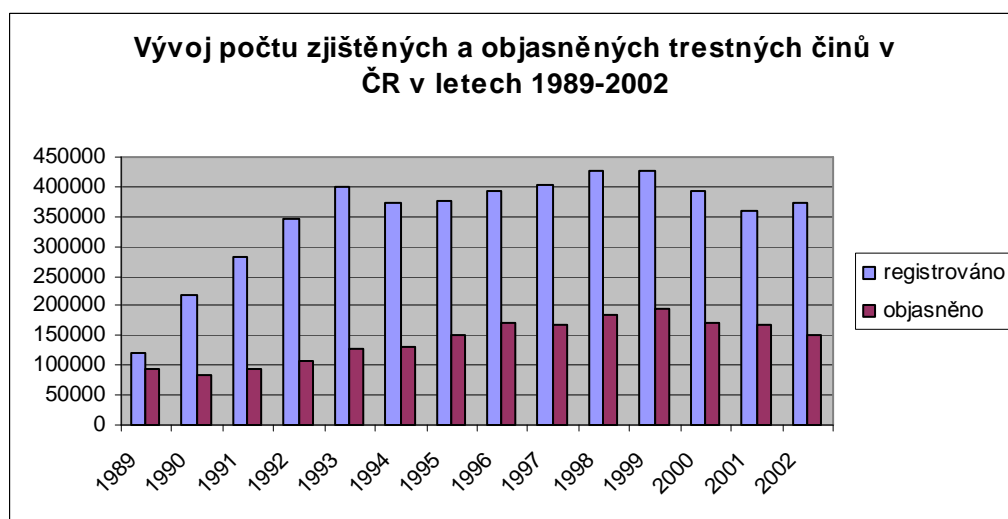
1. Adamoli, S. Organizovaný zločin a odpověď mezinárodního společenství, Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, ISBN 80-86008-64-9
2. Jirásková, L. Názory na úplatkářství. Dílčí zpráva z vícetematického výzkumu č. 89 – 5. Praha : Institut pro výzkum veřejného mínění, 1990.
3. Karabec, Z. Účinnost právních prostředků proti organizovanému zločinu : dílčí závěrečná studie úkolu „Výzkum organizovaného zločinu v České republice“, Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, ISBN 80-86008-70-3 II
4. Mareš, M. Terorismus v ČR, Brno : Centrum strategických studií, 2005, ISBN 80-903333-8-9
5. Mareš, M. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR Brno : Centrum strategických studií, 2003, ISBN 80-86598-45-4
6. Válková, J. Výzkum obětí trestného činu v České republice, Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998, ISBN 80-86008-50-9
7. Zapletal, J. a kol. Kriminologie, Praha 2002, ISBN 80-7251-103-3
8. Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality, druhé přepracované vydání, Praha : Vydavatelství PA ČR, 2005, ISBN 80-7251-200-5
9. Zapletal, J. a kol. Aktualizace statistických údajů o kriminalitě, Praha : Vydavatelství PA ČR, 2003, ISBN 80-7251-113-0

Elektronické zdroje

1. <<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/011schuz/s011022.html>>
2. <<http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008016.html>>
3. <<http://web.mvcr.cz/archiv2008/policie/prezentace/uooz.html>>
4. <<http://iuridictum.pecina.cz/w/Amnestie>>
5. <<http://old.hrad.cz/president/Havel/milosti/index.html>>
6. <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Terrorismus>>
7. <<http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnost-a-prevence-bezpecnostni-hrozby.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>>
8. <<http://www.ok.cz/iksp/docs/291.pdf>>
9. <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_70_1.pdf>
10. <<http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016.html>>

PŘÍLOHY

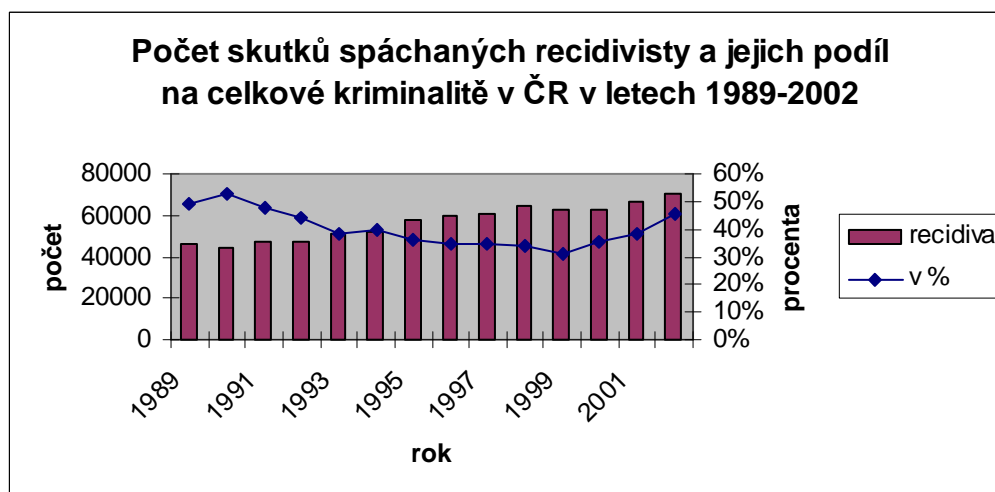
Graf č.1

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
registrováno	120768	216852	282998	345205	398505	372427	375630
objasněno	93542	83237	94115	108380	126442	129540	151842

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
registrováno	394267	403654	425930	426626	391469	358577	372341
objasněno	169929	169177	185093	193354	172425	166827	151492

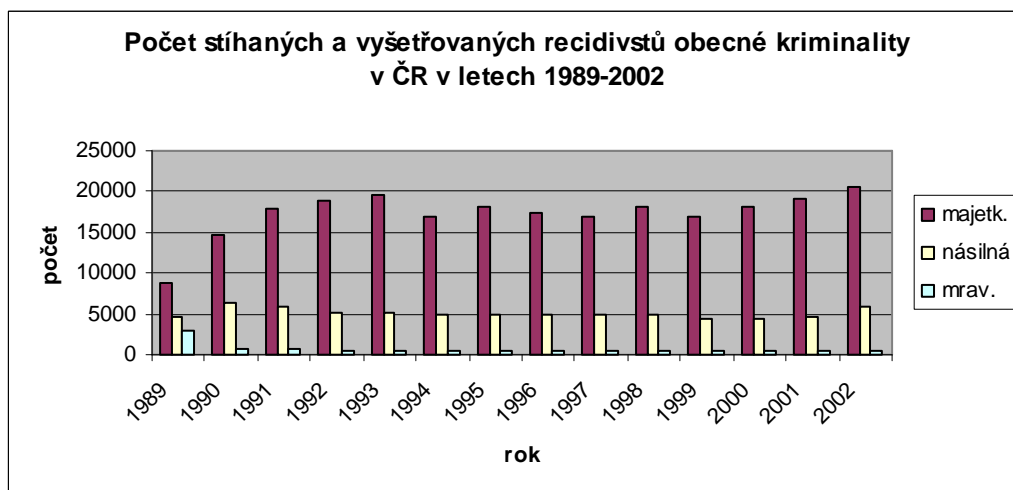
Graf č. 2

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
recidiva	46125	44252	46946	47695	50838	51604	58262
v %	49,30%	52,70%	47,50%	44,00%	38,10%	39,80%	36,50%

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
recidiva	59289	61012	64217	62216	62919	66096	70473
v %	34,90%	34,90%	33,70%	31,40%	35,60%	38,60%	45,60%

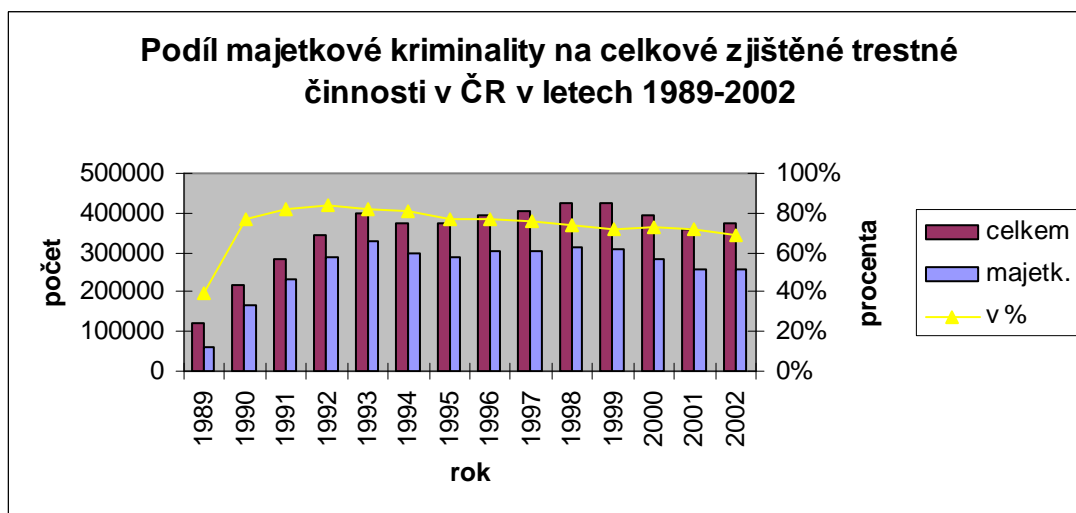
Graf č. 3

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
majetk.	8840	14712	18009	18836	19721	16959	18060
násilná	4682	6396	5814	5112	5187	4804	4802
mrav.	2933	857	624	472	522	517	497

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
majetk.	17428	16912	18026	16832	18204	19122	20690
násilná	4938	4793	4842	4380	4393	4662	5885
mrav.	461	416	465	394	379	403	486

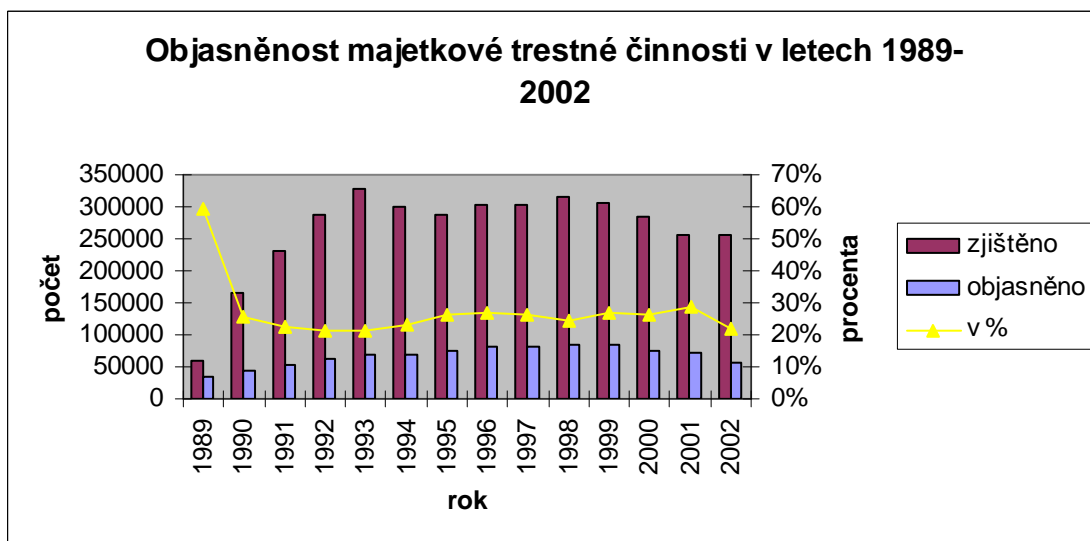
Graf č. 4

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
celkem	120768	216852	282998	345205	398505	372427	375630
majetk.	59681	166638	231372	289059	327183	300352	289002
v %	39,40%	76,80%	81,80%	83,70%	82,10%	80,60%	76,90%

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	394267	403654	425930	426626	391469	358577	372341
majetk.	301727	304039	314249	306351	284295	255897	256308
v %	76,50%	75,30%	73,80%	71,80%	72,60%	71,40%	68,80%

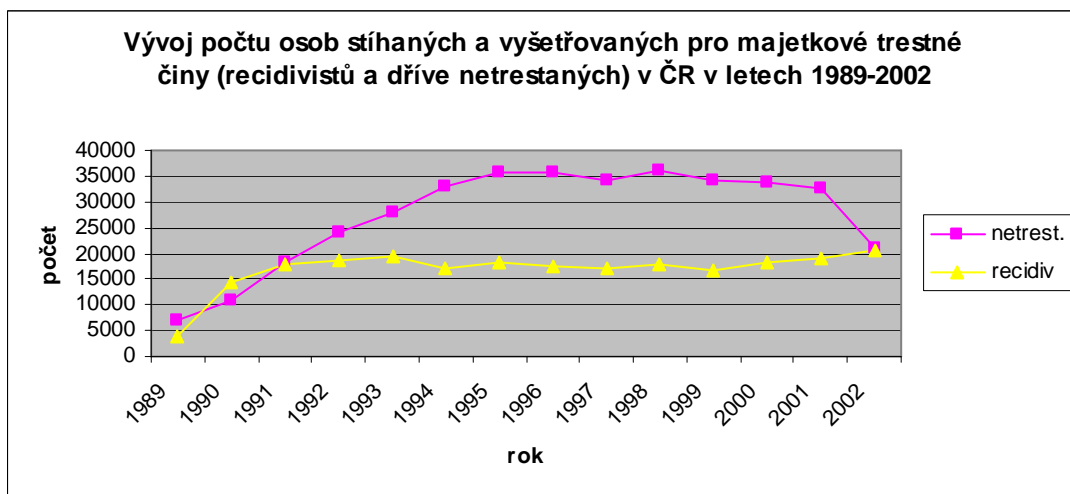
Graf č. 5

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
zjištěno	59681	166638	231372	287059	327183	300352	289002
objasněno	35516	42404	52324	61721	68761	68683	76205
v %	59,50%	25,40%	22,60%	21,50%	21,00%	22,90%	26,40%

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
zjištěno	301727	304039	314249	306351	284295	255897	256308
objasněno	80485	79709	82836	83088	73925	72830	56815
v %	26,70%	26,20%	24,40%	27,10%	26,00%	28,46%	22,17%

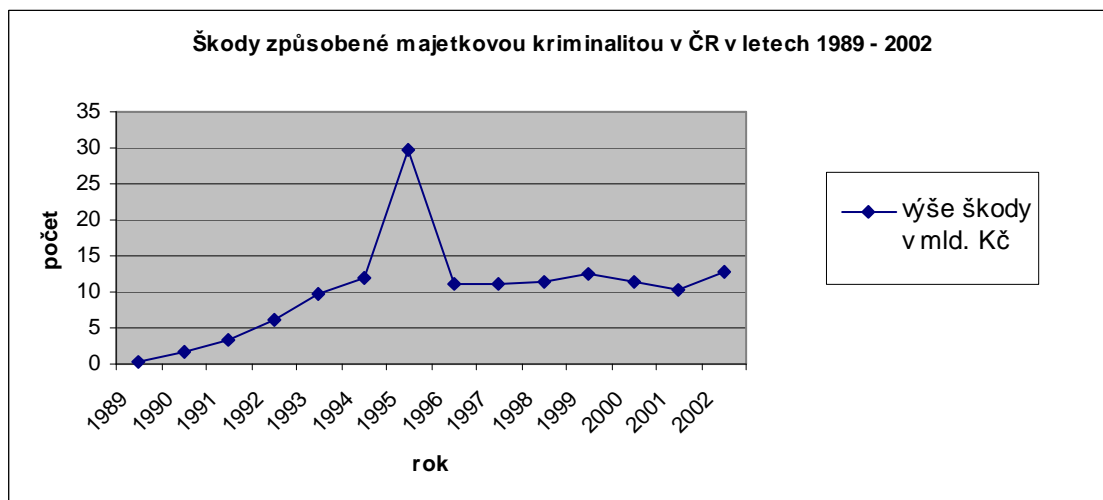
Graf č. 6

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
netrest.	6960	10781	18256	24120	28130	33034	35811
recidiv	4018	14541	17863	18692	19537	16959	18060

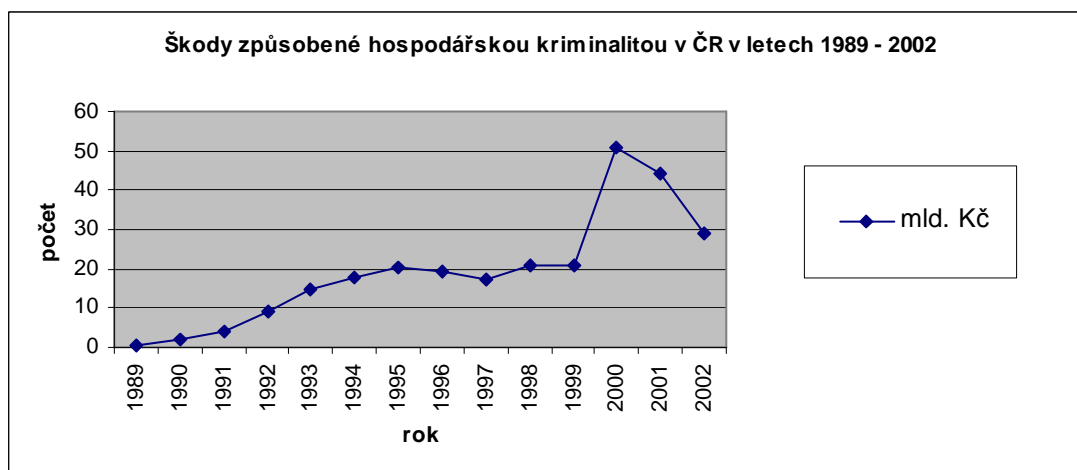
Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
netrest.	35794	34042	36115	34223	33605	32505	20833
recidiv	17428	16912	18026	16832	18204	19122	20690

Graf č. 7

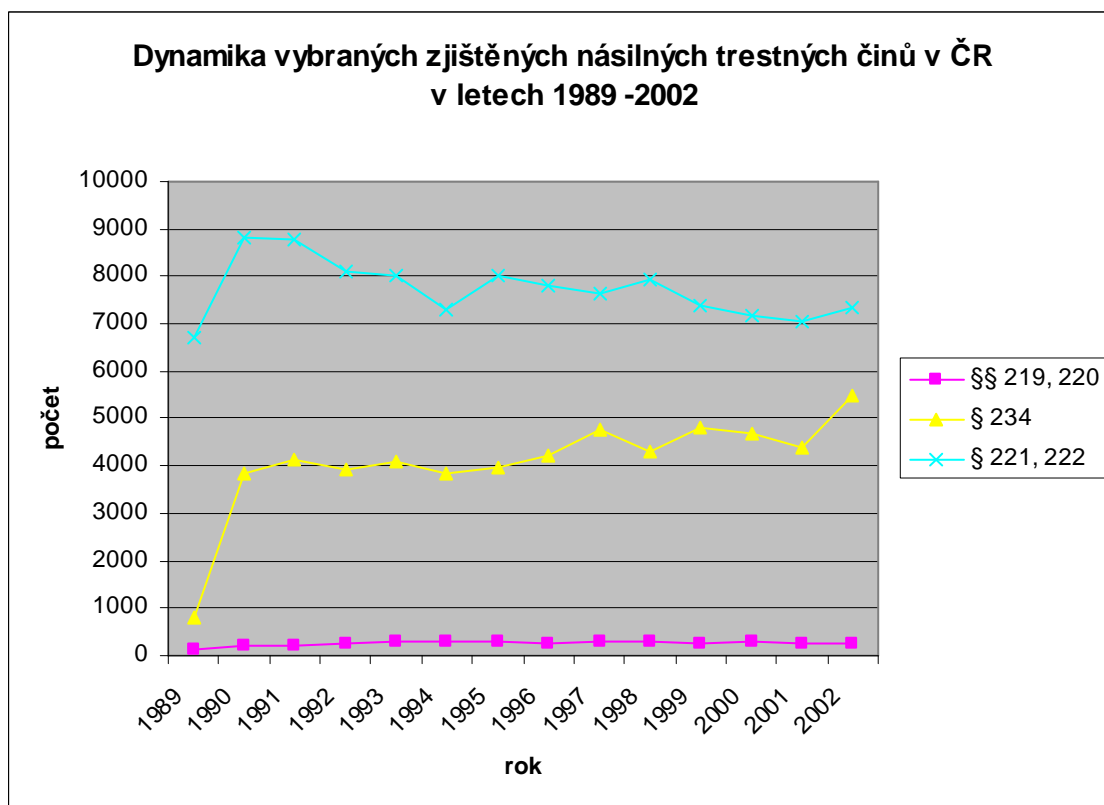
Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
výše škody v mld. Kč	0,4	1,6	3,4	6,1	9,6	12	29,6
Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
výše škody v mld. Kč	11	11,2	11,5	12,4	11,4	10,3	12,9

Graf č. 8

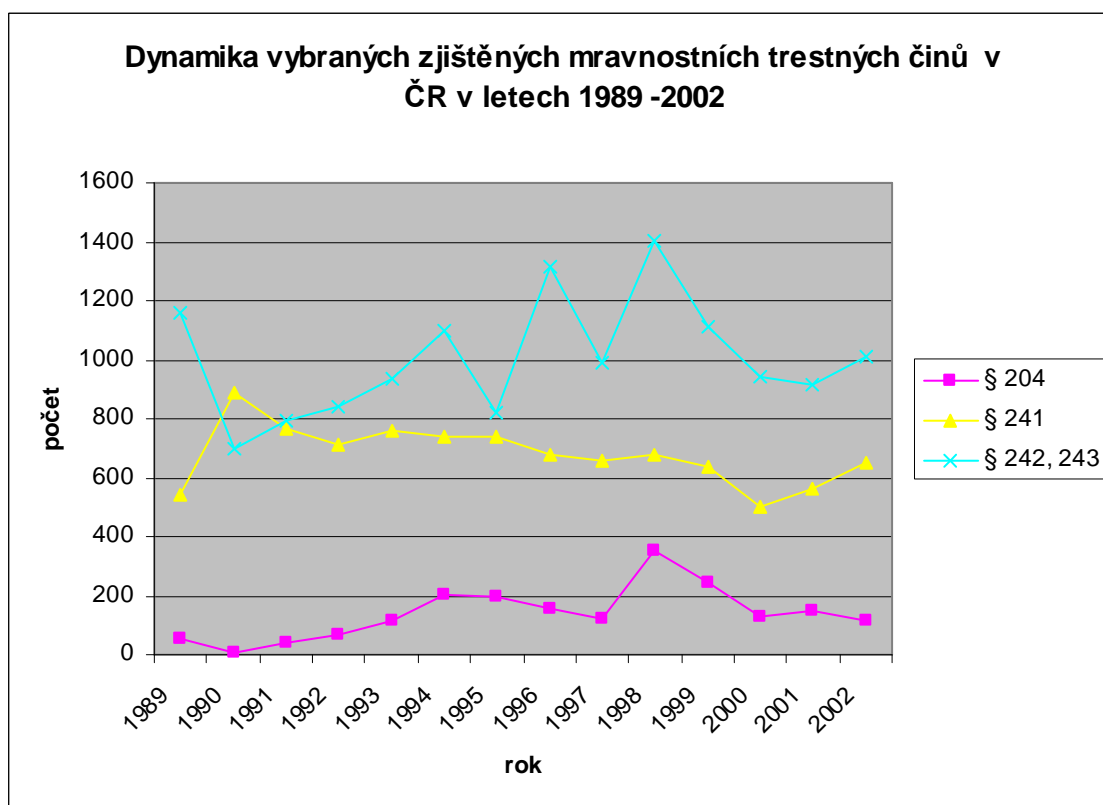
Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
mld. Kč	0,7	2,2	4,2	9,4	14,6	17,8	20,4
Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
mld. Kč	19,4	17,3	21	21	51	44,1	29

Graf č. 9

TČ/rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
§§ 219, 220	126	212	194	258	278	286	277
§ 234	789	3855	4142	3915	4109	3826	3978
§ 221, 222	6717	8819	8760	8093	8003	7293	8007
TČ/rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
§§ 219, 220	267	291	313	256	279	234	234
§ 234	4218	4751	4306	4817	4694	4372	5468
§ 221, 222	7787	7654	7943	7390	7194	7065	7321

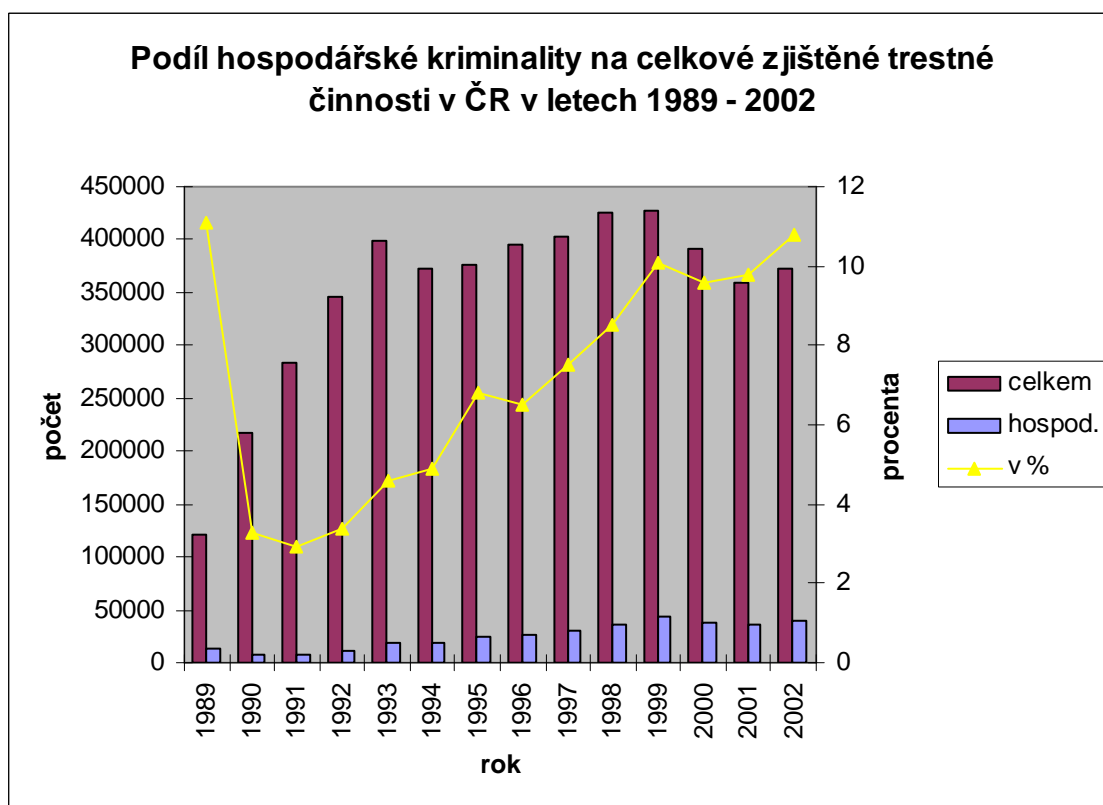
Graf č. 10

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
§ 204	56	9	42	65	113	203	194
§ 241	545	890	767	712	760	737	736
§ 242, 243	1156	700	795	843	933	1101	817

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
§ 204	157	120	353	247	130	150	116
§ 241	678	655	675	634	500	562	653
§ 242, 243	1316	992	1404	1111	940	913	1011

Graf č. 11

Kriminál.	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Celkem	120768	216852	282998	345205	398505	372427	375630
hospod.	13436	7165	8249	11850	18431	18440	25431
v %	11,1	3,3	2,9	3,4	4,6	4,9	6,8
Kriminál.	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Celkem	394267	403654	425930	426626	391469	358577	372341
hospod.	25539	30156	36031	42907	37632	35262	40213
v %	6,5	7,5	8,5	10,1	9,6	9,8	10,8

ABSTRAKT

PRŮŠOVÁ, J. Příčiny nárůstu kriminality po roce 1989 : bakalářská práce. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. 61 s. Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Klíčová slova: kriminalita, rok 1989, prevence kriminality, kriminologie.

Práce popisuje příčiny nárůstu kriminality po roce 1989, jako například tehdejší amnestii prezidenta, korupci jak mezi podnikateli, tak ve státních složkách, terorismus jako takový, extrémismus, organizovaný zločin spojený například s nelegálním obchodem s drogami, s praním špinavých peněz, a dále proč tyto příčiny vznikly. Je zde přiblížena i situace před a po roce 1989 z pohledu prostého občana. Z práce lze také porovnat jaká byla prevence kriminality kolem roku 1989 a jaká prevence byla naplánována v současné době na léta 2008 – 2011. V poslední řadě práce poukazuje na stav kriminality v rozpětí let 1989 – 2002 prostřednictvím statistik. Skutečnosti podporující kriminalitu existují samozřejmě i v současné době a řešení je nadále v nedohlednu, protože ať chceme nebo ne, pachatelé budou vždy o krok napřed.

ABSTRACT

PRŮŠOVÁ, J. Causes growth criminality after a years 1989 : Bachelor thesis. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2009. 61 p. Supervisor: JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Key-words: criminality, year 1989, prevention against criminality, criminology.

The bachelor thesis describe cause of gather of crime rate after the year 1989, for example of the time amnesty of president, the corruption between the businessman , than in the state organ, terrorism as the same, the extreme, the organization crime in conjunction with for example illegal business with drug, cleaning dirty money, and than why is this causes is rise. There is describe also the situation before and after the year 1989 by the eyes of simple citizen. From the bachelor thesis is possible too to comparison which tip of prevention was in crime rate about the year 1989 and which tip of prevention was plan in this time for the years between 2008 – 2011. In last series the bachelor thesis refer to the state of crime rate in compass of years 1989 – 2002 with means of statistic. The fact that there are still circumstances supporting today's criminality still exist and solutions are not here yet because perpetrators for criminal acts are still one step before us.